

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΚΩ Π Α Ι Σ.

Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, ἢ Βοιωτία κατέχει τῶ ὄντι κρισιμωτάτην ἐν αὐτῇ θέσιν μεταξὺ δύο θαλασσῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν Εὐβοϊκὴ δεικνύει τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς, ἡ δὲ Κορινθιακὴ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν Δύσιν. Πόθεν προῆλθεν, ὅτι οὐδέποτε ὁ κατοικῶν τὴν χώραν ταύτην πληθυσμὸς ἠδυνήθη νὰ καλλιεργήσῃ ἐν μεγάλῳ τὰς εὐρείας ταύτας οἰκονομικὰς ὁδοὺς ; Ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ τῆς Βοιωτικῆς παραλίας καὶ πέραν αὐτῆς ἐκατέρωθεν ἐπέκτασις τῆς Εὐβοίας πρέπει νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὡς λεπτομέρεια ἐν ποικιλίᾳ ἢ ὡς δυσυπέρβλητον ἐμπόδιον τῆς περαιτέρω συγκοινωνίας, ἣτις ἀναγκάζεται, οὕτως εἰπεῖν, νὰ διασχισθῇ μεταξὺ Ἄρκτου καὶ Μεσημβρίας, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας μέχρι τῶν Κυκλάδων, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Καὶ αἱ γειτονικαὶ δὲ κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς Βοιωτίας οἰκονομικαὶ μεγάλων πόλεων συγκεντρώσεις τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου Ἀχαϊκῆς ἦσαν μᾶλλον δραστήρια πρὸς συναγωνισμὸν ἐλατήρια ἢ διαρκεῖς πρὸς ὀπισθοδρόμησιν τῶν Βοιωτῶν ἀφορμαί.

Ἐν γένει ἡ τοπογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ αὕτη διαρρύθμισις τῆς χώρας ὁδηγεῖ εἰς ἀληθὲς αἰνίγμα, τοῦ ὁποίου αἱ διαστάσεις καθίστανται οὐσιωδῶς εὐρύτεραι, ἅμα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Βοιωτία διακρίνεται ἐπὶ γονιμότητι πρὸς ὅλα

τὰ λοιπὰ τῆς Ἑλλάδος μέρη, μόλις παρέχουσα τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν Φθιώτιδα. Τοῦ αἰνίγματος τούτου ἀνευρίσκομεν διάφορα ἔχνη ἐν τῇ τοπολογικῇ καὶ μυθολογικῇ τῆς χώρας ἀναπτύξει. Ἡ Βοιωτία ἀποτελεῖ ἐπιμήκη καὶ ἀνώμαλον πεδιάδα, πέριξ τῆς ὁποίας ὁ Παρνασσός, ὁ Ἐλικὼν, ὁ Κιθαιρῶν, ὁ Πάρνης καὶ ἄλλα μικρότερα ὄρη, μετὰξὺ τῶν ὁποίων αἱ πρὸς τὴν ἐκατέρωθεν θάλασσαν διέξοδοι δὲν εἶναι ἐκ τῶν εὐκολωτέρων. Ὁ σχηματισμὸς οὗτος τοῦ Βοιωτικοῦ πεδίου καὶ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, πορώδους εἰς τὴν ἐπιφάνειαν βραχώδους εἰς τὸ βάθος, ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ ὑγρασία τῶν ὀρέων κατέρχεται εἰς τὰ κοιλότερα τῆς πεδιάδος, ἵνα ἀποτελέσῃ ἔλη καὶ λίμνας, καὶ ὑποβάλη, τόσον ἐκ τούτων ὅσον καὶ ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ τόπου καταστάσεως, εἰς δεινοτάτους ὄρους τὴν ὄλην Βοιωτικὴν οἰκονομίαν. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ μεγάλου ἐν τῇ Βοιωτικῇ ταύτῃ λεκάνῃ χημικοῦ ἐργαστηρίου, ἐν ᾧ ἐναλλάξ διὰ τοῦ ἄκρου φύχους καὶ τῆς ἄκρας θερμότητος, διὰ τῆς ὑγρασίας τῶν τόπων καὶ τῆς σήψεως τῶν φυτικῶν καὶ ζωικῶν οὐσιῶν, καταστρατηγεῖται ἡ εὐρωστία τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ πλούτου, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης.

Ἴνα δώσω γενικὴν ἔννοιαν τοῦ φαινομένου τούτου, ἀρκοῦσιν αἱ ὑπεράνω πάσης ἀναλογίας ἐκτάσεις τῶν ἐν τῷ Βοιωτικῷ πεδίῳ λιμναζόντων ὑδάτων, ἐκ τῶν ὁποίων μόνα τὰ τῆς Κωπαίδος ὑπολογίζονται εἰς περίμετρον ἑκατὸν περίπου χιλιόμετρων, ἤτοι εἰς τὸ διπλάσιον σχεδὸν τοῦ ὅλου τῆς χώρας πλάτους. Τὸ κοινωνικὸν αἰνίγμα τῆς ἱστορικῆς κατὰ τὴν Βοιωτίαν ὀπισθοδρομήσεως περιβάλλεται ἐν τῷ ὄγκῳ τούτῳ τῶν ὑδάτων τὴν μυθικὴν τήβεννον τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος. Διότι ἰσταμένη ἡ Σφίγξ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν Κωπαίδα ἀποκρήμνου ὄρους Φικίου (νῦν Φαγᾶς), προέβαλλεν εἰς τοὺς Βοιωτοὺς τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: «ποῖον ζῶον εἶναι τὴν πρωίαν τετράπουν, τὴν μεσημβρίαν δίπουν καὶ τὴν ἐσπέραν τρίπουν;» Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐρωτώμενοι, ἀγνοοῦντες τὴν ἀληθῆ τῷ ζώῳ τούτου ἔννοιαν, δὲν ἠδύ-

ναντο νὰ λύσωσι καὶ τὸ κατ' αὐτὸ αἰνίγμα, ἐκρημνίζοντο ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ τέρατος ἐν τῇ λίμνῃ, ἣτις τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶναι ὁ ἀχόρταστος τάφος τῶν Βοιωτικῶν πληθυσμῶν, ἀπὸ τῆς ἀλληγορίας τῆς Σφίγγος μέχρι τῆς ἐκ τῶν ἐλωδῶν ἀναθυμιάσεων βροτολοιογῶ Νόσου. Ὁ μυθολογικὸς λοιπὸν Οἰδίπους, ὅστις λύων τὸ αἰνίγμα καὶ συντρίβων τὴν Σφίγγα ἐπὶ τῶν ἑαυτῆς κρημνῶν, σώζει τοὺς ἀνθρώπους, ἀντιπροσωπεύει τὸν πραγματικὸν ἐκείνον ἐπιχειρηματίαν ὅστις, πόρισμα ὦν ἀνεπτυγμένης κοινωνικῆς καταστάσεως, ἀνοίγει τὰς διεξόδους τοῦ ὕδατος διὰ μέσου τῶν αὐτῶν τῆς λίμνης κρημνῶν, καὶ ἐξασφαλίζει οὕτω τὴν φυσικὴν καὶ οἰκονομικὴν εἰς τοὺς περιόικους πληθυσμοὺς ὑπαρξίν, διὰ τῆς ἀποσοθήσεως τῆς νόσου καὶ τῆς καλλιεργείας ἀπείρου ἐκτάσεως γαιῶν.

Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἐποψὶς τῆς Κωπαίδος κέκτηται τοιαύτην σημαντικότητα, ὥστε ἡ διὰ τοῦ μήκους τῶν αἰῶνων παραγνώρισις αὐτῆς ὀλοκλήρους παρὰ τὴν λίμνην πόλεις κατέστρεψεν, ἐν αἷς αἱ Βοιωτικαὶ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἐλευσίς, Ἀλιάρτος καὶ Φοινικίς, Ἀκραίφνιον καὶ Τιλφούσιον, Κορώνεια καὶ Ὀρχηστὸς κλπ. Διότι, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Στράβων (Θ' σελ. 406), «ἐγγχωσθέντων κατὰ βάθους τῶν πόρων αὐξεσθαι τὴν λίμνην συμβαίνει μέχρι τῶν οἰκουμένων τόπων, ὥστε καὶ πόλεις καταπίνεσθαι καὶ χώρας, ἀνοιχθέντων δὲ τῶν αὐτῶν ἢ ἄλλων ἀνακαλύπτεσθαι καὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους ποτὲ μὲν πλεῖσθαι ποτὲ δὲ πεζεύεσθαι, καὶ τὰς αὐτὰς πόλεις ποτὲ μὲν ἐπὶ τῇ λίμνῃ ποτὲ δὲ ἄπωθεν κεῖσθαι.» Τοιαῦται τῶν πληθυσμῶν συμφοραὶ ἐξηγοῦσιν ἅπανταχοῦ τὰ αἴτια τῆς οἰκονομικῆς πτώσεώς των, καὶ συγχρόνως τοὺς λόγους τῆς ὑπὸ τὰς διαφοροὺς κοινωνικὰς ἐπόψεις καθυστερήσεως τόπων, ὅτινες, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ἐξαιρετικοῦ δείγματος τῶν ἀρχαίων Θηβῶν, ἠδύναντο τῷ ὄντι νὰ μεγαλοურγήσωσι.

Ἡ ἀποξήρασις λοιπὸν τῆς Κωπαίδος εἶναι πρώτης τάξεως ἐθνικὸν ζήτημα, διὰ τῆς λύσεως τοῦ ὁποίου πρόκειται

νά ἀναστηθῶσι πόλεις μεγάλης δυνάμεως καὶ δημιουργηθῶσι πληθυσμοὶ εἰς περαιτέρω συμπύκνωσιν ἔθνους, ὅπερ ἄλλοτε ἐχρησίμευσε, διὰ τῶν ἰσχυρῶν ἐποικισμῶν του, ὡς ἀκμαῖον φυτώριον τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἡπείρων. Ἴνα κρίνωμεν ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νεωτέρων τοῦ Βοιωτικοῦ πεδίου κατοίκων, ἐν διαστήματι εἰκοσαετίας ἀνεβιβάσθησαν οὗτοι ἀπὸ 30 870 τῷ 1851 εἰς 38 833 τῷ 1870. Ἡ αὐξήσις εἶναι κατὰ τὸ τρίτον περίπου μικροτέρα τῆς ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ συμβάσεως π. χ. ἐν τῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγόνῳ Μεγαρίδι, ἧτις ἀπὸ 10 705 κατοίκων τῷ 1851 ὑπελόγιζε 14 949 τῷ 1870. Ἀναλόγως ἔπρεπεν ἡ Βοιωτικὴ χώρα νὰ κατοικῆται ὑπὸ 42 χιλ. ἀνθρώπων. Καὶ ἐν τούτοις, ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ αἰωνίου κατ' αὐτὴν αἰνίγματος τῆς Σφριγγός, ὅποιοι ὄροι εἰς ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μείζονα εἶτι τῶν πληθυσμῶν εὐρωστίαν! Τοιοῦτοτρόπως προσδοκᾶται πάντοτε ὁ νέος Οἰδίπους-ἐπιχειρηματίας. Ἐξετάσωμεν δὲ κατὰ πόσον ἡ ὁδὸς αὐτοῦ εἶναι ὀμαλὴ ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν ἐπιχειρηματικῶν συνδυασμῶν ἐπιστήμῃ.

Ἡ ἰδιαιτέρα τῆς Κωπαίδος λεκάνη δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς πέντε μεγάλας κατηγορίας, διότι ἡ 1) εἶναι πάντοτε κατελιγμένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, ἡ 2) μόνον κατὰ τὰς συνήθεις αὐξήσεις αὐτῶν, ἡ 3) ὑπόκειται εἰς τὰς ἐκτάκτους πλημμύρας τῆς λίμνης, ἡ 4) χωρίζεται διὰ σταθερῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὀρίων ἀπὸ τῆς αὐτῆς λιμνάνσεως, ἡ 5) ὑπόκειται περιοδικῶς εἰς τὰς πλημμύρας τῶν ἐξωθεν τῆς λίμνης ὑδάτων. Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ K. Sauvage 150 000 στρέμματα καὶ ἀποτελεῖ τὴν κυρίως λίμνην τῆς Κωπαίδος. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει 90 000 στρέμματα καὶ παριστᾷ, ἐν τῇ ἐνώσει αὐτῆς μετὰ τῆς πρώτης, πλατυτάτην ζώνην εὐρυτάτου ἔλους, κεκαλυμμένου ὑπὸ πελωρίων καὶ πυκνῶν ὑδροβίων φυτῶν. Ἡ τρίτη ἀποτελεῖ στενὴν ταινίαν γῆς παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Θηβῶν εἰς Λεβαδείαν. ἄμα ὅμως διαβῆτις τὰ πρὸς τὴν τελευταίαν πόλιν ὄρια τῆς λίμνης καὶ ὑποθέσῃ ἐπ' αὐτῶν κάθετον γραμμὴν ἐπὶ τῆς

ὁδοῦ, ἢ παρὰ τὴν κάθετον ταύτην ταινία τῶν γαιῶν τῆς τρίτης κατηγορίας εὐρύνεται ἐνιαχοῦ μέχρι τοῦ διπλασίου καὶ ἐπέκεινα, ἵνα περιλάβῃ ὀλόκληρα χωρία, ὡς τὴν Καρυάν, Ἁγίον Δημήτριον καὶ Ράχιν. Ἡ τετάρτη κατηγορία ἀφορᾷ τὰς μᾶλλον ἐξωτερικὰς γαίας, αἵτινες μετὰ τῶν τῆς τρίτης κατηγορίας ἀποτελοῦσι 55 000 περίπου στρέμματα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς διατελοῦντα κανονικῶς ὑπὸ καλλιέργειαν, ἐκτὸς τῶν ἐκτάκτων ἀναβάσεων τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης, αἵτινες ἀναλόγως περιορίζουσι καὶ τὴν καλλιεργήσιμον ἰδιότητα τῶν γαιῶν τῆς τρίτης κατηγορίας. Ἐξ ἐναντίας περίοδοι ξηρασίας εἰσάγουσι τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐντὸς τῶν γαιῶν τῆς δευτέρας εἶτι κατηγορίας, τῶν ὁποίων αἱ μὲν ἐξωτερικώτεραι γεωργοῦνται, αἱ δὲ ἐσωτερικώτεραι πρὸς κτηνοτροφίαν χρησιμεύουσιν. Ἡ πέμπτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰς γαίας ἐκεῖνας, αἵτινες ἐν ἐποχῇ πλημμυρῶν κατακλύζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κανονικῶς ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Κωπαίδι χυνομένων καὶ ἐξωθεν αὐτῆς ὑπερχελιζόντων ποταμῶν καὶ χειμάρρων. Τοιοῦτοτρόπως τὰ χωρία π. χ. Βράνεσι καὶ Μαμούρα, καίτοι ἐκτὸς τῆς ἐκτάκτου λιμναίας γραμμῆς ὄντα, ὑπόκεινται ὅμως συνεχῶς εἰς τοιαύτας συμφοράς.

Ἐν γένει ἡ νῦν ἐνεργουμένη περὶ τὴν κυρίως λίμνην καλλιέργεια ἐνασχολεῖ τὸν πληθυσμὸν τεσσάρων δήμων, Ὁρχομενοῦ μὲν καὶ Πέτρας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεβαδείας, Ἀκραιφνίου δὲ καὶ Θεσπιῶν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θηβῶν. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ ἐν τῇ τελευταίᾳ εἰκοσαετία τάσεις τοῦ πληθυσμοῦ τούτου :

1851	Ὁρχομενός	1610	Πέτρα	2891	Ἀκραιφνιον	903	Θεσπιαί	3124
1861	»	1650	»	3007	»	1384	»	3356
1870	»	1861	»	3139	»	1693	»	3978

Ἡ ἀσθενεστέρα ἀνάπτυξις παρατηρεῖται ἐν τοῖς δήμοις τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας καὶ ἡ εὐρωστωτέρα ἐν τοῖς τῶν Θηβῶν. Ἰδιαιτέρως τὰ ἐκ τῶν παραλημνίων γαιῶν συντηρούμενα

χωρία ονομάζονται ἐν τῷ α' δήμῳ, Σκριποῦ, Πετρομαγοῦ-
λα, Καρυὰ, Ἅγιος Δημήτριος, Βράνεζι· ἐν τῷ β') Σουλι-
νάρι, Ἅγιος Γεώργιος, Ράχι, Δεγλές, Μαμούρα, Καρα-
χουσεῖν, Σάχου, Ζαγαρά, Δούπια, Μάζι, Μούλκι, Βραστα-
μίταις· ἐν τῷ γ') Τοπόλια, Κόκκινον, Καρδίτσα· καὶ ἐν τῷ
δ') Βάγια, Μαυρομμάτι, Παλαιοπαναγιᾶ. Παραλείπω τὰ
μᾶλλον ἀσήμαντα χωρία ὡς καὶ τὰ εἰς ἐρήμωσιν ἐγκατα-
λελειμμένα.

Ἡ ὑπὸ τῶν χωρίων τῶν τριῶν πρώτων δήμων καλλιερ-
γουμένη ἔκτασις ὑπελογίσθη κατὰ τὰ 1844 καὶ 1845 εἰς
108 210 στρέμματα, ἐκ τῶν ὁποίων 61 χιλ. ἐθνικὴ γῆ
καὶ 47 χιλ. ἰδιωτικὴ. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῆς κατὰ μέσον
ὄρον ὑπολογισθείσης φορολογίας τῶν προμνησθέντων δύο
ἐτῶν, μόλις ὁ δημόσιος θησαυρὸς ἐπορίσθη 108 χιλ. δραχ-
μῶν ἀπὸ τῆς καλλιεργείας 108 χιλ. στρεμμάτων, ἤτοι
μίαν ἐνιαυσίως δραχμὴν ἀνά πᾶν στρέμμα. Ἐπομένως ὑπο-
τιθεμένου ὅτι ἡ φορολογία ἐνηργεῖτο ἐπὶ τοῦ ὄλου εἰσοδή-
ματος, πρὸς 40 μὲν τοῖς $\frac{1}{10}$ κατὰ τὰς ἰδιωτικὰς γαίας, πρὸς
τὸ διπλάσιον δὲ κατὰ τὰς ἰδιωτικὰς, ἢ ὅλη παραγωγὴ τῆς
μεγάλης ταύτης περιφερείας μόλις ἀνέβη εἰς 775 χιλ. δραχ-
μῶν. Πρέπει δὲ ἐξ αὐτῶν νὰ ἀφαιρέσωμεν σπόρους, ἡμε-
ρομίσθια, χρήσιν ἐργαλείων καὶ ἐν γένει τὰ κεφάλαια τῆς
γεωργίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀκαθαρίστου εἰ-
σοδήματος ἰσχυροῦσης παρ' ἡμῖν φορολογικῆς μεθόδου θέ-
τει βαρεῖαν ὁ εἰσπράκτωρ χεῖρα, ἵνα συλλάβωμεν πλήρη ἐν-
νοιαν τῆς ὑπὸ τοὺς λοιποὺς κλιματικούς καὶ οικονομικούς
τῆς χώρας λόγους ἀθλιότητος τῶν κατοίκων αὐτῆς, τῶν
ὁποίων οὕτως ἢ καθαρὰ καὶ π ρ ο ο δ ε υ τ ι κ ῆ πρόσοδος
ὀλίγον ἀπέχει τῆς φυσικῆς προμνηθείας τῶν ἐντὸς τοῦ γει-
τονικοῦ ἔλους διαιτωμένων βδελλῶν!

Ἐν τούτοις μετὰ παρέλευσιν εἰκοσαετίας, τῷ 1867, ἡ
παραγωγὴ τῶν προμνησθέντων τεσσάρων ταραλημνίων δή-
μων μαρτυρεῖ ἐπαισθητὴν βελτίωσιν. Ἐνῶ κατὰ τὸ 1845
ὁ ἐπὶ τῶν σιτηρῶν, τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ καπνοῦ τῶν ση-
μαντικωτέρων χωρίων ἐλογίζετο ὁμοῦ εἰς 87 χιλ. δραχ-

μῶν, τῷ 1867 μόνος ὁ φόρος τῶν σιτηρῶν ἀνέβη εἰς 242
χιλ. Ἀναλόγως λοιπὸν, ἐὰν ὑποθέσωμεν τὴν αὐτὴν τοῦ
1845 γεωργικὴν περιφέρειαν καὶ ὅτι ἡ ἐθνικὴ καὶ ἰδιωτι-
κὴ γῆ διετήρησαν τὰς αὐτὰς διαστάσεις, τὸ ἐκ τῶν δημη-
τριακῶν καρπῶν εἰσόδημα, τῆς παραλημνίου γεωργίας
ἐπροβιάσθη ἐν διαστήματι 22 ἐτῶν ἀπὸ $\frac{1}{10}$ ἑκατομ. δραχ-
μῶν εἰς $1 \frac{1}{2}$ ἑκατομμύριον. Καὶ ὅμως ἡ αὔξησις αὕτη εἶναι
οὐσιωδῶς μικρὰ, συγκρινομένη πρὸς τὰ κανονικὰ πορίσμα-
τα τῆς τελειοτέρας καλλιεργείας γαιῶν κατὰ πάντα λόγον
εὐφωρωτάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἐὰν κατὰ μέσον ὄρον θεω-
ρήσωμεν, ὅτι ἡ γονιμότης τῶν γαιῶν τούτων εἶναι 11 (συγ-
κομιδὴ) : 1 (σπόρος), ἡ σιτοπαραγωγὴ αὐτῶν, κατορθου-
μένης τῆς καλλιεργείας τῆς ὅλης ἐξωτερικῆς ἐκτάσεως τῆς
Κωπαίδος (108 210 στρέμ.), θὰ παρεῖχεν, ἐπὶ τῆς συνήθους
σπορᾶς 22 ὄκ. ἐφ' ἑκάστου στρέμματος, 21 160 480 ὄκ.
αἴτου, ὅστις κατὰ τὰς ἐγχωρίους τιμὰς τοῦ 1867, πρὸς 30
περίπου λεπτὰ τὴν ὀκά, θὰ ἀπέφερεν ἐκ τῆς γῆς ἀξίαν $6 \frac{1}{3}$
ἑκατομ. δραχμῶν.

Οἱ ὑπολογισμοὶ οὗτοι ὀδηγοῦσιν εἰς ποῖον σημεῖον γεωρ-
γικῆς προόδου ἠδύνατο τὰ ἀπολήξῃ ἢ κατὰ σκοπὸν διευθέ-
τησις τῶν πέριξ τῆς κυρίως λίμνης τῆς Κωπαίδος γαιῶν,
ἀφ' ἐνὸς διὰ τῆς περαιτέρω ἐξασφαλίσεως αὐτῶν κατὰ τῶν
περιοδικῶν πλημμυρῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς εἰσαγωγῆς
τελειοτέρων μεθόδων. Καὶ ἐνῶ ἔλαβον ὡς βάσιν τὴν σιτο-
παραγωγὴν, τὰ βιομηχανικὰ φυτὰ, ὡς ὁ βάμβαξ ἀποτε-
λοῦσιν ἰδιαιτέραν καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸν ἐποψίν. Παρὰ τὴν
κυρίως βιομηχανικὴν Εὐρώπην καὶ ἐνώπιον τοῦ ὁσημέραι
εὐρυνομένου νηματοουργικοῦ σταδίου ἡμῶν, ἡ πεδιάς τῆς
Κωπαίδος δύναται νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τὰς μεμακρυσμέ-
νας τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ σπουδαιοτάταις τῶ ὄντι προσδοκίαις.

Ἡ ὑποταγὴ τῆς παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Κωπαίδος ἀτά-
κτως ἀνθισταμένης φύσεως δὲν παρέχει τὰς αὐτὰς δυσχε-
ρείας, αἵτινες προβάλλονται ἐκ τῆς ὀλοσχεροῦς τῆς λίμνης
ἀποξηράνσεως. Πρέπει δὲ νὰ θεωρηθῇ ἡ γεωργικὴ πειθαρχία
τῶν πέριξ γαιῶν ὡς ἡ σταθεροτέρα ὑπὸ οἰκονομικὴν

έποψιν βάσις τῆς διὰ τὸ κολοσσαῖον τοῦτο ἔργον ἐπιχειρήσεως. Διότι ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ ἔθνικαὶ γαῖαι, αἵτινες πάντως θὰ ἀποτελέσωσι τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ἐπιχειρηματικῆς ἐν Κωπαίδι ἐνεργείας, δύνανται διὰ μετρίων σχετικῶς δαπανημάτων νὰ ἀποσπασθῶσιν ἐκ τῆς φθοροποιῦ ἐπιρροῆς τοῦ ὕδατος καὶ νὰ ἀνέλθωσι περὶ τὰς μετακινουμένας ὄχθας τῆς λίμνης εἰς 75 χιλ. στρέμματα, τῶν ὁποίων ἄλλως τὸ πλεῖστον, ὡς προεβρέθη, διατελεῖ ἤδη ὑπὸ εἰδός τι ἀτελοῦς καλλιεργείας, τῇ ἀληθείᾳ ἐνιαύσιον ἀπὸ τῶν γαιῶν τούτων εἰσόδημα, κατὰ τοὺς προεκτεθέντας ὑπολογισμοὺς, ἄνω τῶν 5 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. δραχ. δύναται νὰ περιλάβῃ σπουδαίαν μερίδα καθαρᾶς προσόδου, ἵνα καὶ τοὺς μετόχους τῆς ἐπιχειρήσεως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἱκανοποιήσῃ καὶ ἀνάλογα ποσὰ πρὸς τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς ἀποξηράνσεως μετὰ παντὸς θάρρους διαθέσῃ.

Ἡ μέθοδος αὕτη διαιρεῖ τὴν ἐπὶ τῆς Κωπαίδος ἀποστολὴν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος εἰς δύο μεγάλους κλάδους. Ἄφ' ἑνὸς κανονικὴ ἀπὸ τοῦ ὕδατος διάσωσις καὶ κατὰ τὸ ἐκ πρώτης δαπάνης ἐφικτὸν ἐπέκτασις τοῦ ὑπάρχοντος καλλιεργησίμου μέρους τῆς Κωπαίδος, ἐν τὰς δὲ τῆς ἐπ' αὐτοῦ γεωργικῆς βιομηχανίας. Ἄφ' ἑτέρου, διὰ τῶν ὁσημέραι ἀναπτυσσομένων εἰσοδημάτων ταύτης, λύσις ὀλοκλήρου τοῦ ἀρχαίου τῆς Κωπαίδος αἰνίγματος, διδομένης τῆς λίμνης εἰς τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡ Σφίγξ ἐπὶ τόσους αἰῶνας συνέτριψε κατὰ τῶν ἀποτόμων κρημνῶν τοῦ βαθυτέρου τῆς λεκάνης μυχοῦ. Βεβαίως καὶ κατὰ τὸν πρῶτον τῆς ἐπιχειρήσεως κλάδον προϋποτίθεται ἡ κατάρτισις κεφαλαίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σπουδαίου. Ἄλλ' ὅταν ἔχωμεν τὸ παράδειγμα τῆς Ὀλλανδίας, ἥτις διὰ προχωμάτων ἀφήρσεν ἐκ τῆς ἀγριότητος τῶν κυμάτων τοῦ Ὀκεανοῦ μεγάλας γαιῶν ἐκτάσεις, φαίνεται παράδοξον πῶς ἐνώπιον κοινῆς λίμνης ἢ τεχνικῆ τῶν προχωμάτων ἀποστολῇ ἀφέθη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἀπειρίαν τῆς ὀμηρικῆς ἡμῶν ἐποχῆς. Ἡ τακτοποίησις τῆς κοίτης τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων, οἵτινες ἀναβιάζουσι τὴν

πλημμύραν ὑπεράνω τῆς δυνάμεως τοῦ πραγματικοῦ τῶν λιμναίων ὑδάτων ὄγκου, εἶναι θέμα τοῦ ὁποίου πρόδηλοι καθίστανται αἱ οικονομικαὶ εὐκολαὶ σχετικῶς πρὸς τὰς μεγάλας δυσχερείας τῆς ἀναγκαίας διατρήσεως τῶν μεταξὺ τῆς Κωπαίδος καὶ τῆς θαλάσσης ὑπαρχόντων ὀρεινῶν προσκομμάτων πρὸς ὀλοσχερῆ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης ἐκροήν.

Ἡ ἐποψὶς αὕτη τῆς διευθετήσεως τῶν ἐν τῇ Κωπαίδι εἰσρέοντων ὑδάτων δύναται νὰ λάβῃ ἰδιαιτέρας ἐν τῇ πρακτικῇ διαστάσεις μέχρι τῆς μετατροπῆς τῶν καταστρεπτικῶν κοιτῶν ἐξ ἀπωτέρων ἐτι σημείων πρὸς διευθύνσεις εἴτε ἐκτὸς τῆς λεκάνης τῆς Κωπαίδος εἴτε πρὸς τὰς ἰσχυροτέρας κλίσεις τοῦ ἐδάφους. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐσώζοντο ἐκ τῆς περιοδικῆς καταστροφῆς αἱ γαῖαι τῆς τετάρτης καὶ πέμπτης κατηγορίας, πολλαχοῦ δὲ καὶ τῆς τρίτης, τῶν ὁποίων σημαντικὴν ποσότητα λυμαίνεται ἢ πάντῃ ἐλλειπῆς πρὸς τὰ πεδινώτερα τῶν μερῶν διοχέτευσίς τῶν ὑδάτων. Ἐὰν ἀντιταχθῇ ὅτι τοιαῦται ἐργασίαι θὰ ἐχρησιμοποιοῦν συγχρόνως καὶ γαίας διαφευγούσας τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπομένως τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως, οὐ δεῖται μεγάλης ἀποδείξεως ἢ περιπτώσεως κανονικῆς διὰ τοῦτο ἀποζημιώσεως, τὴν ὁποίαν προχείρως ὁ νομοθέτης δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ πρὸς τοὺς ὠφελουμένους ἰδιοκτῆτας.

Ἡ ἐννοία αὕτη τῆς πρώτης περιόδου ἐν τῇ μεγάλῃ κατὰ τὴν Κωπαίδα ἐπιχειρήσει περιβάλλεται τὸ κύρος οὐ μόνον τῆς οικονομικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῇ τέχνῃ ἐπιστήμης. Διότι, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Ριονγ, ἐπὶ ἀποξηράνσεως λιμναζόντων ὑδάτων πρέπει ταῦτα νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας. Ἄφ' ἑνὸς τὰ εἰς τὸ ἔλος εἰσρέοντα ὕδατα εἴτε ἐκ πηγῶν διαρκῶν, εἴτε ἐκ χειμάρρων ἐφημέρων. Ἄφ' ἑτέρου τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναδύουσιν ἐκ τοῦ πυθμένου τοῦ ἔλους ἢ πίπτουσιν ἐν αὐτῷ ἐκ τῆς βροχῆς. Δι' ἑκατέραν τῶν κατηγοριῶν τούτων ἀπαιτεῖται διάφορον σύστημα διοχέτευσως. Πρέπει ἀπολύτως νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ἐλῶν τὰ ὕδατα τῆς πρώτης κατηγορίας, ἐκτὸς ἐλαχίστης τινὸς ποσότητος ἀναγκαίας διὰ τὴν κίνη-

σιν τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς καὶ τὴν μὴ ἔμφραξιν τῶν ἐσωτερικῶν τάφρων. Οἱ ὄχετοὶ τῶν ὑδάτων τῆς πρώτης κατηγορίας ἀνοίγονται ἐκτὸς τῆς περιφερείας τοῦ ἔλους, διὰ τοιαύτης κλίσεως καὶ χωρητικότητος ὥστε νὰ ὀδηγῶσι κατὰ σκοπὸν ἄνευ ὑπερχειλίσεων ἢ τοπικῶν λιμνάνσεων τὰ ἐξωτερικὰ ὕδατα. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐσωτερικὰ ὕδατα, συναθροίζονται ταῦτα ἐντὸς τοῦ μεγάλου τῆς διοχετεύσεως ἄξονος, τὸν ὁποῖον ἀποτελεῖ ὁ κεντρικὸς ὄχετός, διὰ τῶν βοηθητικῶν τάφρων, αἵτινες ὀδηγοῦσι πρὸς αὐτὸν τὰ ὕδατα ἐξ ὄλων τῶν σημείων τοῦ ἔλους.

Ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης διακρίσεως μελετῶν ὁ Sauvage τὴν ὑδατίνην προμήθειαν τῆς Κωπαίδος, ἀναβιβάζει αὐτὴν, κατὰ τὰς συνήθεις πλημμύρας, εἰς 600 ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων, τῶν ὁποίων ἢ ἐν τῇ λίμνῃ εἰσορῆ ὑπελογίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον, κατὰ μὲν τὴν μείζονα πτώσιν τῶν ὑδάτων εἰς 10 κυβικὰ μέτρα, κατὰ δὲ τὴν μείζονα ὑψωσιν τῶν ὑδάτων εἰς 70 κυβ. μέτρα. Ἐν γένει (κατὰ μέρος τιθεμένης τῆς ἐπὶ 100 περίπου ἡμέρας καθ' ὅλον τὸ ἔτος πιπτούσης βροχῆς καὶ τῆς πιθανῆς συνδρομῆς ἀφανῶν ἐν τῷ πυθμένι τῆς λίμνης πηγῶν), μόλις $20 \frac{3}{4}$ τοῖς ‰, ἐκ τῆς πρώτης ποσότητος καὶ $1 \frac{1}{11}$ ἐκ τῆς δευτέρας ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Κωπαίδος ὑδάτων, χορηγούμενα ὑπὸ τοῦ ἐντὸς σχεδὸν τῆς λίμνης καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὸν τάφρον εὐρίσκοντος Μέλανος ποταμοῦ. Τὰ λοιπὰ ὕδατα εἰσάγει ἐν τῇ Κωπαίδι ὁ Κηφισός, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἰσχυρότερος τοῦ λεκανοπεδίου ποταμὸς (ἀπὸ 3, 60 κυβ. μέτρων μέχρις 26 κατὰ δευτερόλεπτον), ἢ Ἐρκύνα, ἣτις ἀπ' αἰῶνος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε ἀντροῦ τοῦ Τροφωνίου Διὸς (ἀπὸ 2 κυβ. μετρ. μέχρις 20), καὶ ἄλλα μικρότερα τακτικὰ ἢ ἑκτακτα ρεύματα (ἀπὸ 1, 65 κυβ. μετρ. μέχρι 19).

Οὕτως ἡ κυρία μὲν αἰτία τῆς ἐν Κωπαίδι λιμνάνσεως δφεύλεται εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα ὕδατα οὐχὶ ὀλιγώτερον δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀκατάστικτος διεύθυνσις αὐτῶν πρὸς τὸν μυχὸν τῆς λεκάνης, ἐκ τοῦ ὁ-

ποίου διὰ σπηλαίων καὶ καταβοθρῶν μεγάλη ποσότης ὕδατος διαρρέει πρὸς τὴν ὀπισθεν τοῦ ὄρεινου προχώματος θάλασσαν τῆς Εὐβοίας. Ἄλλ' ὁ Sauvage ὑποστηρίζει ὅτι διὰ δαπάνης 2 489 051 φρ. δύνανται, ὡς πρῶτον πόρισμα τῆς ἐπὶ τῆς Κωπαίδος ἐπιχειρήσεως, νὰ ἀποξηρανθῶσι περίξ τῆς κυρίας τῆς λίμνης περιφερείας 70 450 στρέμματα ἐθνικῆς γῆς, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δεσπόζονται νῦν περιοδικῶς ἢ διαρκῶς ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἐκαστον ὄθεν στέμμα τῆς ἐκτάσεως ταύτης ἀντιστοιχεῖ πρὸς $35 \frac{1}{2}$ φράγκα, διὰ τῆς καταβολῆς τῶν ὁποίων ἢ ἐπιχειρήσεις θὰ ἐκαρποῦτο τὰς εὐφορωτέρας τῶν Ἑλληνικῶν γαιῶν ἐπὶ 99 ἔτη (ἀριθ. 3 τῆς ἀπὸ 22 Ἰουλίου 1869 προτύπου συμβάσεως), ἄνευ πληρωμῆς τινος πρὸς τὸ δημόσιον διὰ τὴν ἐπὶ αἰῶνα ὀλόκληρον χρῆσιν τῆς ἰδιοκτησίας του ταύτης. Ἐὰν οὕτω θεωρήσωμεν τὰ $35 \frac{1}{2}$ φράγκα ὡς μίσθωμα, 36 περίπου λεπτὰ ἀναλογοῦσιν ἐνιαυσίως καθ' ἕκαστον στρέμμα, τοῦτέστι ποσὸν ἀσήμαντον, τὸ ὁποῖον ἀπαξιοῦσι γαῖται τρίτης καὶ τετάρτης ποιότητος, μόνον δὲ ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς προκαταβολῆς του δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς ἄξιον ἰδιαιτέρου λόγου. Καὶ ὅμως παραλείπω ἄλλα σπουδαιότατα πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα αἱ βάσεις τῆς προμνησθείσης συμβάσεως ὑπόσχονται εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῆς Κωπαίδος. — Ὅγδοήκοντα χιλ. στρέμ. γῆς εἰς πλήρη ἰδιοκτησίαν, μεγάλων γηπέδων χρῆσις κατὰ τὴν Εὐβοϊκὴν τῆς Βοιωτίας παραλίαν ἐπὶ 99 ἔτη, ἀπαλλαγὴ διὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν ἀπὸ παντὸς φόρου ἐπὶ τῶν ἀποξηρανθησομένων ἐν γένει γαιῶν, ἀτέλεια εἰσαγωγῆς τῶν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἀναγκαίων μηχανῶν, ἐργαλείων κλπ. χρῆσις τῶν δι' ὁδοῦς καὶ καταστήματα ἀναγκαίων ἐθνικῶν γαιῶν, ὡς καὶ τῶν εἰσρεόντων εἰς τὴν Κωπαίδα ὑδάτων ἐπὶ 99 ἔτη, καὶ τῶν διοχετευθησομένων διὰ τῆς ὑπονόμου εἰς τὴν θάλασσαν ἐπὶ 15 ἔτη, τοῦτέστιν, ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις ταύτας, πλούτου ἀντιστοιχοῦντος εἰς μηχανικὴν δύναμιν πλέον τῶν 20 χιλ. ἵππων, κατὰ τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Ἡ διὰ τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἀπολυτρώσεως 70 450 στρεμμάτων τῆς Κωπαίδος ἀπαιτουμένη δαπάνη 2 489 051 φρ. περιλαμβάνει ἐν τῶν κυριωτέρων τῆς ὄλης ἐπιχειρήσεως ἔργων. Ἐννοῶ τὴν διάτρησιν τοῦ ὄρους Πτώου, τὴν ὁποίαν ὁ Sauvage ὑπολογίζει εἰς 1 600 μέτρα ἀντὶ 1 000 φρ. ἕκαστον μέτρον⁽¹⁾. Δὲν ἐρευνῶ κατὰ πόσον ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος τῆς τιμῆς, μετὰ τὰς τελευταίας κατὰ τὴν διάτρησιν τῶν Ἄλπεων προόδους τῆς μηχανικῆς βιομηχανίας, εἶναι ὀπωσοῦν ὑπερβολικός. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν 1 600 000 φρ. διὰ τὴν διοχέτευσιν τοῦ μεγάλου τῶν ὑδάτων ὄγκου, καθ' ὃν ἡ ἐξωτερικὴ εἰς τὴν Κωπαίδα εἰσροὴ κέκτεται ἄκραν, ὡς ἐξετέθη, σημαντικότητά, τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν 889 051 φρ. ἀφορᾷ τὴν διασκευὴν τῶν δύο ἄκρων τῆς μεγάλης ὑπονόμου (150 χιλ. φρ.), τὴν μεταξὺ τοῦ ἔλους καὶ τῆς ὑπονόμου διώρυγα (684 633 φρ.) καὶ τὴν παροχέτευσιν τῶν μεγάλων τῆς Κωπαίδος ὑδραγωγῶν, ἧτοι τοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς Ἐρκύνης (57 418 φρ.).

Ἐὰν μετὰ τὴν δαπάνην τῆς ποσότητος ταύτης ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς ἐπιχειρήσεως ἐσταμάτα καθ' ὑπόθεσιν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἵνα περιμείνη τὰ ἀποτελέσματα τῆς καλλιεργείας ἐπὶ τῶν 70 450 στρεμμάτων, κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ ἀναγκαιότης ἀναλόγου τινος κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου διὰ τὴν ἀνακίνησιν τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς γῆς. Ἄλλ' ὡς προεξέθεσα, εἰσόδημα ἀκαθάριστον

(1) Δεξιόθεν τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν διευθύνσεως τῆς ἐν σχεδίῳ μεγάλης ταύτης ὑπονόμου, εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν, ἀπαντῶνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς παρὰ τὴν καταθῆραν τοῦ Κεφαλαρίου 16 περίπου φρέατα, ἀνεῦ ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, ὀφειλόμενα εἰς τὰς πρὸς ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαίδος ἀρχαίας ἀποπειράς, ὁ σκοπὸς τῶν ὁποίων ἐν γένει ἀπέβλεπε μᾶλλον τὴν εὐρύσιν τῶν φυσικῶν τοῦ ὕδατος ἀγωγῶν ἢ τὴν διόρυξιν μεγάλου τινὸς τεγῆτος. Ἴχνη τοιούτων τῆς ἀρχαιότητος ἐργασιῶν καὶ ἀλλαγῶν ἀπαντῶνται ἐπὶ τῶν χθαμαλωτέρων τοῦ ὄρειου ἐδάφους μερῶν.

ἐπὶ 75 χιλ. στρεμμάτων, ἀναβιβαζόμενον ἐπὶ πλεόν τῶν 5 ἑκατομ. δρ. εἶναι κατὰ τοσοῦτον ἐνδεικτικόν, ὥστε μεθ' ὅλας τὰς λογιστικὰς περιπετείας του, ἀντικρὺ τῆς σοβαρότητος τῶν πρώτων τῆς καλλιεργείας δαπανῶν καὶ εἰς τὸ πείσμα τῆς πρώτης ἀντιστάσεως τῆς ἐλώδους ἐν τῷ γεωργικῷ ἐδάφει συσκευῆς, ἐκ τῆς ὁποίας τὰ μεγάλα πορίσματα κατὰ γενικὴν πείραν ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην πενταετίαν, — πάντως τοιοῦτόν τι εἰσόδημα δύναται ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ δεκαετίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν μάλιστα τῆς κατ' αὐτὴν ἀτελείας) νὰ καταρτίσῃ τὸν πυρῆνα σημαντικοῦ κεφαλαίου εἰς περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς γενικῆς ἀποξήρανσεως τῆς Κωπαίδος.

Ἐπὶ τοῦ ὄλου ἡ λίμνη αὕτη προῦποθέτει κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Sauvage τὰς ἐξῆς δαπάνας εἰς ὅσον ἔνεστι τελειοτέραν ὑποταγὴν τῶν γαιῶν αὐτῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς καλλιεργείας.

α')	1 600 μέτρ. ὑπόγειος ὑπόνομος	φρ.	1 600 000
β')	370 » ἐξασφάλις τῶν ἄκρων αὐτῆς.....	»	150 000
γ')	3 943 139 κυβικ. μέτρ. ἐπιχωματώσεις διὰ τοὺς ὄχετους.....	»	2 778 283
δ')	Γέφυραι παντὸς εἶδους.....	»	38 140
ε')	Ὀδοί.....	»	200 000
ς')	Διεύθυνσις τῶν ἔργων.....	»	233 577
ζ')	Ἀποζημιώσεις ἰδιωτικῶν γηπέδων συντήρησις τῶν ἔργων καὶ τόκοι τῶν κεφαλαίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν, εἰς 8 ἔτη ὑπολογιζομένων	»	1 000 000
	ὄλον	φρ.	6 000 000

Διὰ τῆς δαπάνης ταύτης δύναται νὰ κατακτηθῇ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς Κωπαίδος ὀλικὴ ἔκτασις 210 450 στρεμμάτων εὐφορωτάτης γῆς, τῆς ὁποίας τοιοῦτοτρόπως ἡ κατὰ στρέμμα ἀξία ἀπὸ 35 $\frac{1}{2}$ φρ. (ἐὰν ἡ ἀποξήρανσις περιωρι-

ζετο εἰς τὴν πρώτην περιφέρειαν τῶν 70 450 στρεμ.) καταβιβάζεται εἰς 28 $\frac{1}{2}$ φρ. εἰς ποσὸν δηλαδή τὸ ὁποῖον, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ μισθώματος, εἶναι πλεϊότερον τοῦ ὅσον ἤδη ἐξετέθη ἀσήμαντος, ἀπέναντι τῆς διὰ τόσων πλεονεκτημάτων ἐπὶ 99 ἔτη πλήρους καρπώσεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος, ὡς ἰδιοκτῆτης τῶν γαιῶν τούτων, ἐξασφαλίζει πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν.

Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ, ὅτι διὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαίδος ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ προηγουμένη ἐκτέλεσις τοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρ' αὐτῇ διελευσομένου πρὸς τὴν Εὐρώπην Ἑλληνικοῦ σιδηροδρόμου. Ἀπ' ἐναντίας φρονῶ, ὅτι μᾶλλον ἡ ἀποξήρανσις τῆς Κωπαίδος εἶναι ἀναγκαιοτέρα διὰ τὸν σιδηρόδρομον. Διότι ἀληθεύει μὲν, ὅτι οἱ σιδηρόδρομοι εἶναι ἰσχυρότατα ἐλατήρια εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, συγχρόνως ὅμως ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι τὰ κατ' ἐξοχὴν δημιουργήματα ταῦτα τῶν μεγάλων κεφαλαίων στηρίζονται καὶ ἐπὶ ἀναγκαίων τινων προϋποθέσεων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν τῶν χωρῶν συγκρότησιν. Ἐπομένως ἡ βαθμηδὸν γεωργικὴ τῆς Κωπαίδος ἀποκατάστασις θέλει ἀποτελέσει ἰσχυροτάτους ὄρους σιδηροδρομικῶν μετακομίσεων εἰς πράγματα καὶ πρόσωπα, ὄρους οἵτινες, τό γε νῦν ἔχον, διατελοῦσιν, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡκιστα πρὸς τοιαῦτα ἔργα ἐνθαρρυντικῆ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπαιτοῦνται ὀκτώ ἔτη διὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαίδος καὶ ἰσάριθμα διὰ τὴν πλήρη τῆς χώρας εἰσαγωγὴν εἰς τὸ στάδιον τῆς προόδου, ἰδοὺ ὅτι ἐπὶ 16 ἔτη ὁ σιδηρόδρομος θὰ κινήται ἐνώπιον τῶν κρημνῶν τῆς Κωπαίδος, ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ ἀπειλῆ τὴν ὑπαρξίν του νέα Σφιγξ, ἡ οἰκονομική, ἣτις, διότι δὲν ἔχει ὄνυχας, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον καταστρεπτικὸν τέρας.

Ἡ ἔποψις τοῦ γεωργικοῦ τῆς Κωπαίδος πληθυσμοῦ κέχτηται ἰδιαίτερον διαφέρον. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ τέσσαρες τῶν παραλημνίων γαιῶν καλλιεργηταὶ δῆμοι ἀφοσιοῦνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν γεωργίαν, ὁ κατὰ τὸ 1870 ἀνδρικός αὐτῶν πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 5 655 ἄτομα, ἐκ τῶν

ὁποίων πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμεν τὴν μέχρι τῶν 10 ἐτῶν ἡλικίαν, ἦτοι ἄτομα 1 695, καὶ τὴν ὑπεράνω τῶν 70 ἐτῶν, ἦτοι ἄτομα 132. Εἰς τὸ ὑπόλοιπον, ἐκ 3 828 ἀτόμων, δύναμεθα νὰ προσθέσωμεν 1 200 περίπου γυναῖκας διὰ τὴν γεωργικὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ συνεργασίαν αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ὄλον τοῦ περὶ τὴν Κωπαίδα ἐγγχωρίου γεωργικοῦ πληθυσμοῦ μόλις δύναται νὰ ἀναβῆ εἰς 5 χιλ. ἄτομα. Βεβαίως ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι λίαν δυσανάλογος πρὸς τριακοσίας καὶ ἐπέκεινα χιλιάδας στρεμμάτων γῆς (παρούσης καὶ μελλούσης). Μὴ λησμονήσωμεν ὅμως, ὅτι ἡ μεγάλη καλλιεργεῖα πρόκειται νὰ λειτουργήσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ ἐθνικῇ λεκάνῃ τῆς Κωπαίδος, τόσον διὰ τὴν εἰς χεῖρας τῆς αὐτῆς ἐπιχειρήσεως συσώρευσιν τοῦ συνόλου τῶν γαιῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν τοπικὴν τοῦ ἐδάφους ἐνότητά καὶ ἐν γένει τὸ οἰκονομικὸν ἐπὶ τοιούτων καὶ ἄλλων σχετικῶν ὄρων ὄφελος. Ἐπομένως ἐν τῇ μεγάλῃ καλλιεργείᾳ ὑπερβαίνει τὴν κίνησιν τῶν ἐργατικῶν βραχιόνων ἢ κινήσιν τῶν μηχανικῶν κεφαλαίων. Ὅπωςδὴποτε ἀναπόφευκτος εἶναι ἡ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει μεταφύτευσις δοκιμωτέρου, πρὸς τὸν ἤδη ὑπάρχοντα, γεωργικοῦ πληθυσμοῦ· τὸ ἡμερομίσθιον οὕτω θὰ λάβῃ τροπὰς ἀναλόγους καὶ μετὰ τὴν πρώτην σπάνιν ἀποτελεσματικωτέρων ἐργατῶν, ταχέως θὰ σπεύσωσιν οἱ ζητούμενοι, ὡς ἀπέδειξεν ἡ πρὸ δεκαετίας σχεδὸν βαμβακοφυτευτικὴ περὶ τὴν Κωπαίδα ἀκμή.

Ἐν γένει ἡ λιμνάζουσα λεκάνη τοῦ Βοιωτικοῦ πεδίου διαφυλάττει εἰς τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα μίαν τῶν ὠραιότερων οἰκονομικῶν δαφνῶν, ἣτις δύναται νὰ συνδυασθῇ ἰδιαιτέρως πρὸς τὰς ἐκ τῆς Δύσεως μεταναστεύσεις καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πυρὴν μεγάλης ἐν τῷ μέλλοντι βιομηχανικῆς τοῦ τόπου ἀναμορφώσεως. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ κεφαλαίου ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημαντικωτάτην ἐπιρροήν. Καὶ ὅμως ὑποστηρίζω, ὅτι μεγαλειότεραν ἐπιρροήν ἐξήσκησεν ἡ μέχρι τοῦδε ἔλλειψις τοῦ ἀληθοῦς ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον πράγματι δὲν ἠδυνήθη ἐτι νὰ διαβῆ τοὺς πέριξ τῆς Κωπαίδος ἀποτό-

μους τῶν ὀρέων φραγμούς. Ὅσοι ἀγωνίζονται εἰς τὴν διαφθορὰν τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ διανοίγεται ἡ θύρα τῆς κοινωνικῆς ἀναστατώσεως, δὲν ἐννοοῦσι τὴν σημασίαν τοῦ οικονομικοῦ βαραθροῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ, κατὰ τὸν Στράδωνα, στασιάζαντες οἱ Βοιωτοὶ ἔρριψαν τὸν πρῶτον τῆς Κωπαίδος ἐπιχειρηματίαν Κράτην. Πόσον φοβερὰ εἶναι ἡ ἄγνοια αὕτη τῶν στοιχειωδεστέρων τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος ὄρων! Διότι πάντοτε ἕπταται τοῦτο ἐπὶ πτερύγων εἰς ἄκρον εὐαισθήτων, τὰς ὁποίας ὁ θόρυβος τῆς μακρόθεν ἔτι ἐρχομένης ταραχῆς καὶ ἀβεβαιότητος παραλύει.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΔΑΠΑΝΑΙ.

Κατὰ τὴν 4 Ἀπριλίου 1823 ἡ ἐν Ἀστρεὶ Ἐθνικὴ Συνέλευσις διώρισε δωδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, ἵνα προϋπολογίσῃ τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἐξοδα τοῦ προσεχοῦς ἐνιαυτοῦ. Ἄνδρες μόλις ἐξεληθόντες ἐκ τοῦ ζυγοῦ καὶ τῶν μαθημάτων τῆς τυραννικῆς αὐθαιρεσίας ἠγνόουν πλειότερον τὴν ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ ἀναγκαιότητα τῶν προϋπολογισμῶν, παρ' ὅσον ἐννοοῦσι αὐτὴν οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι μεθ' ὅλην τὴν λάμψιν τῶν μεγαλοπρεπῶν τοῦ συντάγματος τύπων!

Μετὰ ἐξ ἡμέρας ἡ προμνησθεῖσα ἐπιτροπὴ ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τὸν τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπικρατείας προϋπολογισμόν, ἐξ οὗ ἐνδιαφέρει τὴν προκειμένην μελέτην μόνη ἡ ἐποψὶς τῶν ἐξόδων, ἐν τοῖς ὁποίοις, ὡς ἕκαστος ἐννοεῖ, χυριώτερα εἶναι τὰ στρατιωτικά. Ἐν γένει ἡ ἐπιτροπὴ ὑπελόγησε τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ εἰς 54 χιλ. ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 18 300 διὰ τὴν πολιτορχίαν τῶν φρουρίων Κορώνης, Μεθώνης, Νεοκάστρου, Πατρῶν, Κορίνθου καὶ Κρήτης, 6 050 διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς χώρας ὑπήρησιαν

καὶ 26 500 διὰ τὴν ἐκστρατείαν εἰς Δερβένια Πελοποννήσου, Εὐρίπον, Κάρυστον, Ναύπακτον, Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Δυτικὴν. Ἐν τῷ προϋπολογισμῷ σημειοῦνται καὶ 150 ὑπουργοὶ ἄνευ μισθοῦ, βεβαίως ἄλλης φύσεως παρὰ τοὺς νῦν ἐν χρήσει. . . . Ἀντιγράφω ἐκ τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς τὰς ἰδιαιτέρας δαπάνας τῆς δυνάμεως ταύτης ὡς ἑλίου ἐνδεικτικὰς :

« Διὰ 51 000 στρατιώτας, ψωμί τους πρὸς 00 δράμ. ἀλευρι ἐκάστου καθ' ἡμέραν, εἰς ἓνα μῆνα, βαττέλια 30 000 πρὸς γρόσια 10 τὸ βατσέλ. . . γρ.	300 000
Κρέας τῶν ἄνωθεν στρατιωτῶν πρὸς 200 δράμ. τοῦ καθενὸς τὴν ἡμέραν, εἰς ἓνα μῆνα ὀκ. 765 000 πρὸς 30 παράδες ἢ ὀκτ. »	573 750
Διὰ 51 000 τακτοῦχια εἰς ἓνα μῆνα πρὸς γρ. 1 »	51 000
Διὰ 26 500 στρατιώτας, οἱ ἐκστρατεύοντες, μισθοὺς πρὸς 25 γρ. τὸν μῆνα »	662 500
Διὰ 18 300 στρατιώτας οἱ πολιτορχοῦντες τὰ φρούρια πρὸς 20 γρ. τὸν μῆνα »	366 000
Διὰ 6 050 στρατιώτας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ φυλακὰς φρουρίων πρὸς 15 γρ. τὸν μῆνα. »	90 750
Δι' 60 Καράβια πρὸς 13 000 γρ. τὸ κάθε ἓνα, τὸν μῆνα »	780 000
Διὰ τοῦ πολέμου ἐφόδια τῶν καραβίων . . . »	400 000
Διὰ 40 000 στρατιωτῶν ἐφόδια πολεμικὰ τῆς τῆς ξηρᾶς δι' ἓνα μῆνα »	400 000
»	3 624 000
Τὰ ἄνωτέρω ἐξοδα διὰ μῆνας ἐξ, πολλαπλασιαζόμενα »	6
»	24 244 000
Εἰς στρατεύματα νὰ χρησιμεύσουν ὡς μεντζήλια, ἧτοι πόστα μεθ' ὅλα των τὰ ἐξοδα »	1 000 000
»	25 244 000

Τὰ ἄνωθεν ἐξοδα θ' ἀκολουθοῦν ἀπὸ α' Μαΐου ἕως α' Νοεμβρίου ὡς ἄνωθεν διὰ δὲ τοὺς ἄλλους ἐξ μῆνας στοχαζόμεθα νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἡμισυ.»

Ἐάν δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ δευτέρα ἑξαμηνία τοῦ προκειμένου ἔτους διείπετο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ οἰκονομικῶν προϋποθέσεων, ἰδοὺ ὅτι δύναμις 54000 ἀνδρῶν ἐπρόκειτο νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ σκοπὸν διὰ δαπάνης 50 $\frac{1}{2}$ ἑκατομμυρίων γροσίων κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων τὴν εἰδικότητα μαρτυροῦσιν αἱ τῆς ἀνά χειρας ἐκθέσεως ὑπογραφαί, ὡς ἡ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀντρίτζου, Ἀναγνωσταρᾶ κλπ. Ἡ ἑτέρα τοῦ κράτους ὑπηρεσία προϋπολογίζετο εἰς 6 000 000 γρ. τουτέστιν ὑπὸ τὸ ὄγδοον τῆς στρατιωτικῆς.

Ἀπέναντι τοῦ πολεμικοῦ τούτου προϋπολογισμοῦ παρίσταται ὁ εἰρηνικώτερος τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυβερνήτου. Μετὰ τὸν Ἰανουάριον 1828 μέχρι τῆς 30 Ἀπριλίου 1829, ἦτοι ἐπὶ 4 $\frac{1}{2}$ ἔτους, ἐδαπάνησεν ἡ Ἑλλάς εἰς συντήρησιν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεων αὐτῆς 18 647 214 γρόσια. Αἱ λοιπαὶ δημόσιαι χρεῖαι ἀπήτησαν τὴν δαπάνην 4 822 328 γρ. τουτέστι τὸ τέταρτον σχεδὸν τῆς στρατιωτικῆς. Ἐν γένει μεταφερομένων τῶν γροσίων εἰς δραχμὰς (4 : 1), πρὸς θεραπείαν τῆς στρατιωτικῆς τοῦ ἔθνους ἀνάγκης ὁ μὲν ἐπαναστατικὸς τοῦ 1823 προϋπολογισμὸς ἀνεβιβάσθη εἰς 12 622 000 δρ. ὁ δὲ κυβερνητικὸς τοῦ 1828 (δι' ἓν ἔτος) εἰς 3 953 693 δρ.

Ἡ βασιλικὴ μετὰ τὸ 1833 περίοδος ἔχει ἰδιαιτέραν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς προϋπολογισμοῖς ἔννοιαν. Ἐνῶ, ὡς εἶδομεν, κατὰ τὰς προηγουμένας περιόδους αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι ἦσαν ὀκταπλάσιαι ἢ τετραπλάσιαι τῶν λοιπῶν τῆς ἐπικρατείας δαπανημάτων, καταπίπτουσιν ἐν ἔτει π.χ. 1837 εἰς τὸ τρίτον σχεδὸν τοῦ ὅλου προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπὶ 34 933 480 δραχμῶν ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἀρκεῖται εἰς μόναν 9 843 300. Βεβαίως οἱ ὅροι τῆς ἀναλογίας ταύτης εἶναι ὑπὲρ τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως. Ὑπολείπεται ὁμως νὰ ἀποδείξῃ αὕτη τὸ ποσὸν τῆς διὰ τῶν δέκα σχεδὸν ἑκατομμυρίων τούτων συντηρηθείσης στρατιωτικῆς ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ δυνάμεως, διότι, κατὰ μέρος τιθεμένων τῶν ἐπὶ τοῖς 12 $\frac{1}{2}$ ἑκατομμυρίοις 51 χιλ.

ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κυβερνήτου διὰ 4 ἑκατομ. δρ. συνετήρει, κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, δύναμιν πλέον ἢ διπλασίαν τῆς διὰ τῶν 10 ἑκατομμυρίων τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Βασιλέως συντηρηθείσης.

Αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι τῆς βασιλικῆς ἐν Ἑλλάδι περιόδου δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ὑπὸ τρεῖς ἐπόψεις, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν κατῆγορίαν.

— Α'. Ἀπολυτισμὸς ἀπὸ τοῦ 1833—1843. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι τῆς ἐπικρατείας συνδέονται μᾶλλον πρὸς τὴν μοναρχικὴν, κατὰ τοὺς προσοδοφόρους βαθμοὺς καὶ τὰς παντὸς εἶδους προμηθείας, καλλιέργειαν τῶν δημοσίων χρημάτων. Ἡ Βαυαρικὴ ἐπικουρία ἀπέδειξεν ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἰσχυρὰς ἀπορροφητικὰς τάσεις. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐνδεκαετῆ ταύτην περίοδον (1833—43) αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι τῆς Ἑλλάδος ἀνέβησαν εἰς 67 344 044 δρ. ἦτοι ἀνὰ πᾶν ἔτος κατὰ μέσον ὄρον εἰς 6 122 185.

— Β'. Σύνταγμα ἀπὸ τοῦ 1843—1861. Ἐάν συγκρίνωμεν ἐκ τῆς περιόδου ταύτης ἴσον χρονικὸν διάστημα πρὸς τὸ τῆς προηγουμένης, παρατηροῦμεν ἐν αὐτῷ (1843—55) ἐλάττωσιν κατὰ πλέον τῶν 6 ἑκατομ. δρ. ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν προϋπολογισμῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, οἷτινες συγκεφαλαιοῦνται εἰς 60 165 805 δρ. Ἡ ἐπομένῃ ἐν τούτοις ἐξαιτία (1856—61) δὲν ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, διότι ἀπὸ 32 817 708 δραχμῶν, πρὸς τὰς ὁποίας κατὰ μέσον ὄρον ὠδήγουν αἱ προηγουμέναι ἀναλογίαι, ἀνεβιβάσθη εἰς 44 674 616 δρ. ἦτοι ὑπερῆκοντίσθησαν αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι κατὰ δώδεκα περίπου ἑκατομμύρια. Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο φαινόμενον εἶναι μεγάλης πολιτικῆς ἀξίας, διότι ἀποδεικνύει πόσον ὀλίγον ἐχρησίμωσεν εἰς τοὺς τελευταίους ἀγῶνας τῆς πρώτης βασιλικῆς δυναστείας, ἧτις δὲν ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων. Ἐν γένει ἢ ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῆς ἐπικρατείας ὑπηρεσία τῶν ὑπουργείων τῶν στρατιωτικῶν

καὶ ναυτικῶν ἠκολούθησε τὴν ἐπομένην ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἀνάπτυξιν :

1845	5 109 440	1850	6 458 620	1856	7 105 015
1846	5 562 884	1851	6 151 719	1857	9 909 404
1847	5 500 000	1852	6 394 714	1858	6 548 614
1848	5 869 075	1853	6 190 968	1859	7 247 257
1849	5 944 270	1854	6 063 465	1860	7 817 779
		1855	6 920 550	1861	9 046 547

— Γ'. Νεώτερον Σύνταγμα· ἀπὸ τοῦ 1862 — 1875. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν (1864 — 73) οἱ στρατιωτικοὶ προϋπολογισμοὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης περιέλαβον 90 540 266 δραχμάς, διανεμομένας κατ' ἔτος ὡς ἐξῆς :

1864	6 724 629	1868	10 507 550	1872	9 598 742
1865	7 886 535	1869	9 883 686	1873	8 837 968
1866	8 208 187	1870	10 158 538	1874	μὲν οὖν προϋ-
1867	9 540 432	1871	9 093 999	1875	πολογισμὸς

Συγκρινομένη ἡ στρατιωτικὴ αὕτη δαπάνη πρὸς τὴν τῆς προηγουμένης περιόδου παριστᾷ τὸ ἐξῆς πόρισμα· ὅτι ἐνῶ ἐκείνη δι' 93 040 421 δρ. συνετήρησε δέκα καὶ ἑπτὰ ἔτη, ἡ τελευταία δι' 90 540 266 δρ. συνετήρησε μόλις δέκα ἔτη. Ἰδιαιτέρα ἀπαιτεῖται μνεία διὰ τὰς στρατιωτικὰς συντάξεις, αἵτινες κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μέθοδον δὲν περιλαμβάνονται ἐν τοῖς κυρίως στρατιωτικοῖς προϋπολογισμοῖς, θεωρούμεναι ὡς χρέος δημόσιον. Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι δι' αὐτῶν ἡ ὑπὲρ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος γενικὴ δαπάνη ἀνέβη κατὰ τὸν τελευταῖον προϋπολογισμὸν (1873) εἰς 10 731 783 δρ. δηλαδὴ εἰς τὸ τρίτον σχεδὸν τοῦ ὅλου προϋπολογισμοῦ. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν λοιπὸν ταύτην ἡ αὕτη οικονομικὴ ἀρχὴ ἐπικρατεῖ, τὴν ὁποίαν εἶδομεν ἄνωτέρω καὶ κατὰ τὸ 1837. Ἡ αὕτη δὲ περίπου ἀπαντᾷται καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πρώτου συντάγματος, ὡς

π. χ. ἐν ἔτει 1855, καθ' ὃ ὁ μὲν γενικὸς προϋπολογισμὸς 20 735 844 δρ., ἡ δὲ στρατιωτικὴ δαπάνη 6 920 550.

Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸν ἐπαναστατικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1823, ἡ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τελευταίας ἡγεμονείας ἐν Ἑλλάδι πρόοδος τῶν στρατιωτικῶν προϋπολογισμῶν εἶναι λίαν ἐνδεικτικὴ. Καθ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῆς πρώτης, κατὰ τοσοῦτον ὁ τόπος δαπανᾷ πλείοτερα, χωρὶς νὰ καταστῇ ἰσχυρότερος οὔτε κατὰ θάλασσαν οὔτε κατὰ ξηράν. Ἄνδρες μάλιστα εἰδικοί διατείνονται ὅτι τὸ ἔθνος ἐγένετο κατὰ πολὺ ἀσθενέστερον. Πρέπει δὲ τῷ ὄντι νὰ ἀναγνώσῃ τις τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν, ἵνα ἐννοήσῃ εἰς ποίαν ὑπόληψιν εἶχεν ἡ Εὐρώπη τῆς τρίτης ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι δεκαετηρίδος τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπομένως κρίνῃ ἐπιεικέστερον περὶ τῶν νῦν ξένων ἰδεῶν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ ἀκόλουθος πίναξ εἶναι ἄξιος ἰδιαιτέρας προσοχῆς.

Ἐποχὴ Κυβερνήτου	3 953 639 δρ.	τῷ 1828
» Ὀθωνος	6 122 185	»
» Α' συντάγματος	5 472 965	»
» Β' »	9 054 026	»

ἐνιαυσίως κατὰ μέρος ὄρον.

Ἡ στρατιωτικὴ οὕτως οικονομία ἔχει ἔξοχα διπλώματα ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ, κλίνει ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἀνορθοῦται ἐν τῇ τρίτῃ καὶ καταπίπτει ἐν τῇ τελευταίᾳ. Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ ἀπολυτισμὸς τῆς πρώτης βασιλικῆς περιόδου καὶ ὁ συνταγματισμὸς τῆς ἐσχάτης συναντῶνται κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου βαθμὸν τῆς ἐν τῇ στρατιωτικῇ δαπάνῃ ὁρμηῆς, εἰς τὸν χείμαρρον τῆς ὁποίας προσφέρονται ποσότητες διπλάσαι σχεδὸν ἀπέναντι τῶν ἐν ταῖς προηγουμέναις περιόδοις. Ἀπόδειξις ὅτι πολλάκις τὰ μὲν ὀνόματα διαφέρουσι, τὰ δὲ πράγματα μένουσι τὰ αὐτά. Ὅπως δὲ ποτε εἰς τελείαν τοῦ θέματος τούτου ἀνάλυσιν ὑπολείπεται ἡ ἐξέτασις κατὰ πόσον αἱ μεγάλαι στρατιωτικαὶ δαπάναι τῆς πρώτης δυναστείας ἀπέβλεπον τὸ περὶ τὴν αὐτὴν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως (ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ἐπικρατείας) μέρος τοῦ στρατοῦ, τὸ ὅποιον ἠδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ π ρ ο ν ο

μ ι ο ὕ χ ο ν, καὶ κατὰ πόσον αἱ πολλῶν μειζόνες (6 : 9) νεώτεραι στρατιωτικαὶ δαπάναι ἀποβλέπουσιν εἰς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τοῦ μεγάλου σώματος τῆς στρατιωτικῆς τοῦ τόπου δυνάμεως.

Διότι ἐν γένει αἱ ἀυλικαὶ τῶν στρατιωτικῶν προϋπολογισμῶν ἐξογκώσεις, ἐκτὸς τῶν πρὸς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν δεινῶν συνεπειῶν αὐτῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων σπουδαῖον μέρος τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος ἀπόλλυται διὰ τὴν παραγωγὴν ἀνεπιστρεπτῆ, εἶναι καὶ ὑπὸ κυβερνητικὴν ἐποψιν δεινὰ προοίμια οὐχὶ ὑπὲρ ἐκείνων, οἵτινες ἢ ἀπολαμβάνουσι τὰς ἐξογκώσεις ταύτας ἢ τὰς προμελετῶσιν, ἀλλ' ὑπὲρ ἐκείνων, οἵτινες ἢ τὰς πληρόνουσι ἢ τὰς καταδοκοῦσι. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δις μέχρι τοῦδε ἐπανελήφθη ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ 1843 καὶ κατὰ τὸ 1862, ἐκ μέρους τῶν ἀξιωματικῶν κατὰ τῶν μεγάλων ξένων βαθμοφόρων, καὶ ἐκ μέρους τῶν ὑπαξιωματικῶν κατὰ τῶν παχυτέρων προϊσταμένων αὐτῶν. Ἐξηγητήθη ἢ ὄχι ἡ ἱστορικὴ αὕτη κλίμαξ, δὲν ἐρευνῶ· οὐδὲ ἂν ὀδηγῆ μέχρι τοῦ στρατιώτου. Ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ ἐρευνήσω ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὅ,τι ἢ πρακτικὴ μαρτυρεῖ, καὶ νὰ μελετήσω ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ ἔθνους ὅ,τι ἢ ἐπιστήμη ὑποδεικνύει.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, περιπατῶν ἄνευ σκοποῦ ὠρισμένου ἐν τινι ὁδῷ τῶν Ἀθηνῶν, εἶδον πολλοὺς παῖδας ὁρομαίως εἰσερχομένους ἐντὸς ἐγγύς τινος σχολείου· ἐρωτήσας δ' αὐτοὺς, ἔμαθον ὅτι ἦτο ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος τῆς γεωγραφίας. Ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς ἡ γραφικὴ αὕτη τῶν τόπων ἐπιστήμη ἐκίνησεν ἰδιαιτέρως τὴν περιέργειαν τοῦ πνεύματός μου, ἔσπευσα νὰ εἰσέλθω καὶ ἐγὼ ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἐν ἣ ἦδη

ἐκάθητο ἐπὶ ὑψηλῆς καθέδρας διδάσκαλος μέσης ἡλικίας καὶ ἰδιοκτητῆς φωνῆς βραδείας, βροντώδους καὶ κατὰ βαθμοὺς ἀνιούσης ἢ κατιούσης. Ἀπέναντι αὐτοῦ ἐπὶ θρανίων στενῶν καὶ συμπεπυκνωμένων κάθηται οἱ μαθηταί, ἡλικίας 8—12 ἢ 14 ἐτῶν. Ἐπὶ τῶν τοίχων οὐδεὶς χάρτης γεωγραφικὸς, οὔτε εἰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου, οὔτε εἰς χεῖρας τῶν μαθητῶν.

Εἰς σημείον τι τοῦ διδασκάλου ἐγείρεται εἰς μαθητῆς, πρὸς τὸν ὁποῖον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐρωτήσεων ἀποτείνονται καὶ αἱ ἐξῆς: — Δ. Τί εἶναι ἡ Γενεὴ; — Μ. Πόλις τῆς Ἑλβετίας. — Τὸ ὄνομά της ὁμοιάζει μὲ τὸ ὄνομα ἄλλης τινος πόλεως; — (Ὁ μαθητῆς ἀμνηχανῶν σιωπᾷ· ὁ διδάσκαλος ἐγείρει δεύτερον καὶ τρίτον, οἱ ὁποῖοι ὁμῶς δὲν εἶναι εὐτυχέστεροι.) — Δ. Ὅμοιάζει μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἰταλικῆς πόλεως Γενούης; Γενεὴ, Γένουα, κοινῶς Γένοβα... Πῶς θὰ ὀνομάσωμεν τὸν κάτοικον τῆς Γενούης; — Α'. Μαθητῆς· Γένουον. — Β'. Μαθητῆς· Γένοβον. — Δ. Οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο. Θὰ τὸν ὀνομάσωμεν, ἀπὸ τὴν Γένουαν, Γενουήνσιον, καὶ κοινῶς, ἀπὸ τὴν Γένοβαν, Γενοβέζον. Ὅταν ὀμιλήτε, δύνασθε νὰ λέγητε «Γενοβέζος.» Ὅταν ὁμῶς γράφετε, πρέπει νὰ μεταχειρίζεσθε «Γενουήνσιος.» —

Ὁμολογῶ ὅτι ἐξελθὼν μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ σχολείου δὲν ἠδυνήθην νὰ λησμονήσω τὴν ἐτυμολογικὴν ταύτην γεωγραφίαν. Καὶ ἐν γένει μὲν προτιμῶ τὴν ἱστορικὴν μέθωδον ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς διαφόροις τόποις ἀξιωματικῶν γεγονότων, καθὼς καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀπὸ τῶν κατὰ χώρας φαινομένων τῆς παραγωγῆς, διανομῆς καὶ καταναλώσεως τῶν ἐφοδίων τῆς ζωῆς· ἠπόρησα ὁμῶς καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ σχολεῖῳ παντελεῖ ἔλλειψιν εἰκονογραφικῆς καλοῦ χάρτου ἐπικουρίας πρὸς τὰ νεαρὰ τῶν διδασκομένων πνεύματα.

Ἄλλ' ὑπέθεσα ὅτι δι' ἀνώτερόν τι σύστημα ἐκπαιδεύσεως ἐπρόκειτο περὶ σχολαστικῆς τινος μεθόδου εἰς κατασκευὴν γεωγραφικῶν εἰδικότητων, ἀλλοτρίου πρὸς ἐμὲ διαφέροντος. Ἐνδίδων δὲ εἰς ἰδιαιτέρον τινα τοῦ χαρακτῆρος μου

μηχανισμόν, ἀπεφάσισα νὰ ἐπισκεφθῶ ἀμέσως τὸ πλησιέστερον δημοτικὸν σχολεῖον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἐν αὐτῷ τοῦλάχιστον θὰ ἐπιτύχω τὸ εὐρὺ τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδευσεως πνεῦμα. Δὲν ἐβράδυνα λοιπὸν νὰ φθάσω εἰς τὸ ποθητὸν σχολεῖον τοῦ λαοῦ. Μακρόθεν θόρυβος ἀδιάγνωστος παιδικῶν φωνῶν μοι ἐγέννησε τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἦτο ὥρα τῆς διασκεδάσεως. Ταχέως ὅμως εἶδον, ὅτι ἔλλειπε παντελῶς τόπος διὰ τὴν μεγάλην ἐν τῇ παιδιᾷ διδασκαλίαν, καὶ ὅτι οἱ παῖδες ἀπὸ τῆς αἰθούσης τοῦ σχολείου εἶχον μόνον τὸν δρόμον εἰς ἀνάπαυσιν.

Εἰσελθὼν ἐν τῇ αἰθούσῃ παρετήρησα πλῆθος παίδων ἀποτελούντων ἡμικύκλια ἐστραμμένα πρὸς τοὺς τέσσαρας τοίχους ἐνώπιον πινάκων περιεχόντων εἰς μεγάλα κοινὰ γράμματα συλλαβάς, τὰς ὁποίας ὡς ἐν χορῷ ἀνεγίνωσκον μεγαλοφώνως οἱ προϊστάμενοι παῖδες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐνὸς μεταξὺ αὐτῶν ἀποκλειστικῶς διαθέτοντος τὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος κινήσεις τοῦ ξυλίνου καὶ ὁπσοῦν ἀπειθοῦς δείκτου. Μὲ ἐξέπληξεν ἡ μονοτονία, ὁ θόρυβος καὶ ἡ σύγχυσις. Βεβαίως τὸ παιδικὸν πνεῦμα δὲν καλλιεργεῖται ἐν τῇ καθεστικῇ τῆς σκεπτομένης ἡλικίας ἡσυχίᾳ. Ἐν τούτοις οὔτε ὁ ἀδιάκοπος κυκεὼν εἶναι ἀναγκαῖα εἰμαρμένη εἰς τὴν ζωηρότητα τῆς νεαρᾶς φύσεως καὶ τὴν διαδοχικὴν τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς ποικιλίαν. Ἡ διδασκαλία τῆς ἁρμονίας ἀποτελεῖ τὴν ὠραιότεραν τοῦ πνεύματος μέθοδον εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐμφανίσεώς του.

Δύναμαι νὰ ὁμολογήσω ὅτι μετὰ πόνου ἀπεμακρύνθη τὸ μικρὸν τούτου πνευματικὸν ἐργαστηρίον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶδον συσσωρευμένας ἐπὶ ματαίῳ τόσας ὑπάρξεις καὶ τόσας ἐλπίδας ἐθνικάς. Τὸ τέταρτον τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὅπερ ἡ παιδικὴ ἡλικία προσφέρει ὡς θυσίαν εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν τοῦτον μηχανισμόν, θὰ ἤρκει ἵνα διὰ λογικωτέρας μεθόδου κατασκευάσῃ πνευματικὸν φῶς, τὸ ὁποῖον μόλις καθοδηγεῖ τὸ πλεῖστον τῶν περὶ τὰ 20 ἔτη ἡλικιῶν τοῦ ἡμετέρου ἀστικοῦ πληθυσμοῦ· περὶ τοῦ γεωργικοῦ οὐδεὶς λόγος. Διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἔρχονται αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου.

καὶ ἐνῷ δύνασθε νὰ κατασκευάσῃτε παῖδα π. χ. φιλόσοφον, δὲν ἔχετε τὰς αὐτὰς εὐκολίας, ἵνα ὀδηγήσῃτε τὰς ὠφελίμους γνώσεις εἰς τὴν κεφαλὴν νέου ἐργατικοῦ ἢ σχολαστικοῦ.

Βεβαίως ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ τούτου ζητήματος ἡ οικονομικὴ ἐποψὶς κέκτηται μεγίστην σημασίαν. Ἐνῷ ἀφ' ἐνὸς ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις ἡμῶν, ἀνεξαρτήτως ἰδιωτικῶν τιῶν ἐξαιρέσεων, ἐνεργεῖται ἀπὸ συμπράξεως τοῦ δήμου καὶ τοῦ κράτους, ἀφ' ἑτέρου αἱ χρηματικαὶ προμήθειαι, τὰς ὁποίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διαθέτουσι τὰ δύο ταῦτα κέντρα τοῦ ἐθνικοῦ βίου, εἶναι μέχρι τοσοῦτου βαθμοῦ εὐτελεῖς, ὅσον μαρτυροῦσιν αἱ 146 χιλ. δραχμαί, τὰς ὁποίας ἐν ἔτει π.χ. 1873 τὸ κράτος διέθεσε ὑπὲρ τῆς ὅλης τοῦ τόπου λαϊκῆς ἐκπαιδευσεως! Διὰ τοὺς ὑποθέτοντας ὅτι ἡ δημοτικὴ τῆς δαπάνης ἐποψὶς εἶναι μᾶλλον κατὰ σκοπὸν, ἀπαιτεῖται ἐπίσκεψις τῶν τόπων καὶ μελέτη τῶν συγκεντρωτικῶν τοῦ κράτους τάσεων, ὑπὸ τὸ κῦρος τῶν ὁποίων αἱ κοινότητες ὁσημέραι ἀποτυγχάνουσι τοῦ μεγάλου προορισμοῦ αὐτῶν.

Πόσον διαφέρει ἡ ἐν Ἀμερικῇ πρακτικὴ! Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ δημοκρατίᾳ τὸ σύνταγμα τοῦ Ohio δὲν περιέχει τὸ μάταιον τοῦ ἡμετέρου ρῆμα «ἡ τήρησις τοῦ παρόντος συντάγματος ἀφιερῶται εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων» ἀλλ' ἀναγράφει τὴν μεγάλην ἀρχήν, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ πατριωτισμὸς οὗτος ζωογονεῖται: «ἡ θρησκεία, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι οὐσιωδῶς ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ἵδρυσιν καλῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων.» Ἐκκλησία καὶ Σχολεῖον εἶναι δύο ὄροι ἀναπόφευκτοι εἰς πᾶσαν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ κοινοτικὴν συγκρότησιν, ἡ οικονομικὴ τῆς ὁποίας ὑπαρξὶς κέκτηται κυριώτατον δεῖγμα ἐν τῷ φωτισμῷ τῶν νεαρῶν ἡλικιῶν. Ἀνά πᾶσαν πεντηκοντάδα οἰκογενειῶν ἡ διδασκαλία τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τὸν σεβασμιώτατον σκοπὸν τῆς καθολικῆς προνοίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ δῆμος δὲν εἶναι ἀπλῆ γεωγραφικὴ λεπτομέρεια, ἀλλὰ μοχλὸς, δι' οὗ προβιβάζεται ἡ πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ τῶν κατοίκων ἀκμῆ. Αἱ πρὸς τὸν διττὸν τοῦτον σκοπὸν δαπάναι του δύνανται

νά μαρτυρήσῃσι τὸν κύκλον τῶν ἐνεργειῶν του. Περιττόν νά ἐπαναλάβω ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἡ κορωνὴ αὐτῶν·

27	ἑκατομ. δολάρια	τῷ	1841
37	»	»	1845
72	»	»	1849

Ἵνα δώσω γενικὴν τινα ἔννοιαν περὶ τῶν περαιτέρω τάσεων τῆς ἐν Ἀμερικῇ διδασκαλίας τοῦ λαοῦ, ἀρκεῖ ἡ σύγκρισις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀπὸ τοῦ 1840 μέχρι τοῦ 1872, διότι εἰς 32 ἔτη ἀπὸ 47 209 ἀνεβιβάσθησαν εἰς 850 000! Καὶ ὅμως μᾶλλον ἐνδιαφέρει τὴν προκειμένην μελέτην ἢ ἐν τῇ λαϊκῇ ταύτῃ διδασκαλίᾳ μέθοδος, ἐξ ἧς γεννῶνται οἱ καρποί.—Ἡ δημοκρατία ἔχει τι ἐξισωτικόν, ἐπομένως ἐννοεῖ ταυτότητα διδακτικῆς ἐνεργείας ἐν ταῖς ψυχαῖς, ἵνα ἐπέλθῃσι κοινὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν ὅλην τῆς κοινωνίας διαμόρφωσιν. Δευτέρα μεγάλη ἀρχὴ εἶναι, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν γνώσεων ἀνάγεται εἰς ἀπλὰς τινὰς θεωρίας, αἰτινες διαποικίλονται μὲν, δὲν μεταβάλλονται ὅμως μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς καθολικῆς ἐπιστήμης σταδίων. Πρέπει λοιπὸν καὶ ὁ πλείονα εἰδῶς καὶ ὁ ἐλάσσονα νά συναντῶνται εἰς τὰ κύρια κεφάλαια τῆς πνευματικῆς τοῦ ἔθνους περιουσίας. Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ κοινωνικόν, τὸ πρακτικόν κέρδος θεωρεῖται πληρέστερον, μᾶλλον ὅταν ὁ πτωχὸς λαὸς δὲν εἶναι ἀμαθής, ἢ ὅταν ἐν μέσῳ τοῦ ἐν αὐτῷ σκότους διαβαίνουσι κομηταὶ τινες περιοδικοί, ὅσον ἢ ποτε καὶ ἂν εἶναι οὔτοι λαμπροί.

Εἰς τρεῖς κυρίως βαθμοὺς διαιρεῖται ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις ἐν Ἀμερικῇ, περιλαμβάνουσα δέκα καὶ τρία ἔτη τῆς ζωῆς, ἀπὸ τοῦ 5^{ου} μέχρι τοῦ 18^{ου} ἔτους τῆς ἡλικίας, καὶ οὕσα ἐμπειπιστευμένη εἰς τὴν διεύθυνσιν διδασκάλων ἐξ ὧν τὰ $\frac{2}{3}$ εἶναι γυναικεῖς καὶ τὸ $\frac{1}{3}$ ἄνδρες. Ὅτι συμβαίνει ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ, καθ' ἣν ἡ μήτηρ εἶναι ἡ πρώτη φυσικὴ διδάσκαλος, ἐξακολουθεῖ καὶ ἐκτὸς τῆς οἰκίας, ἵνα διὰ τῆς διδασκαλίας κατὰ τὸ ἀπαλότερον μέρος τῆς ἡλικίας τῶν διδασκόμενων μετασχηματίσῃ τὸ σχολεῖον εἰς παρέκτασιν, οὕτως

εἰπεῖν, οἰκογενειακὴν. Ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸν ἀνώτερον τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως βαθμὸν, ἐν τῷ ὁποίῳ διδάσκονται αἱ ζῶσαι ξένοι γλῶσσαι, ὡς καὶ τμημὰ τι ἀνάλογον τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, ἢ χημεῖα καὶ ἢ φυσικὴ, ἢ ἱστορία καὶ ἢ μαθηματικὴ (ἄλγεβρα καὶ γεωμετρία), ὁ δεύτερος βαθμὸς περιορίζεται εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς πατρίδος καὶ μετέχει τῶν ἀπλουστέρων ἐν τοῖς ἀνωτέρω γνώσεων, ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ὁποίων ὁ τρίτος βαθμὸς ἀπετέλεσε ὀλόκληρον μεταβολὴν εἰς τὴν διδακτικὴν τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐργασίαν, διότι ὑπεκατέστησε τὰ π ρ ἄ γ μ α τ α εἰς τὰ μ α θ ἡ μ α τ α. Ἡ ἐπίνοια εἶναι τόσον σημαντικὴ καὶ ἀρμόζει ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὴν διανοητικὴν δύναμιν τῶν μαθητῶν, δι' ὅλης τῆς ἐν αὐτοῖς μεταξὺ σώματος καὶ πνεύματος ἀρμονίας, ὥστε πρέπει νά περιγραφῇ ἰδιαιτέρως. Ἐχει τι παιδικόν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο εἶναι καὶ μᾶλλον κατὰ σκοπόν. Ἀντιγράφω τὸ ἐξῆς μάθημα, ἵνα ὁ ἀναγνώστης συγκρίνῃ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς προκειμένης μελέτης.

— Ἐπὶ τραπέζης κεῖται ὠρολόγιον. Ὁ διδάσκαλος ἐρωτᾷ διαδοχικῶς τοὺς μαθητάς. — Δ. (δεικνύων τὸ ὠρολόγιον) Τί εἶναι τοῦτο; — Μ. Εἶναι ὠρολόγιον. — Δ. Παρατηρήσατε καλῶς καὶ εἰπετέ μοι τὸ ὄνομα μερῶν τινῶν αὐτοῦ. — Μ. Ὑελος — Δ. Ἄλλο μέρος; — Μ. Ὁροδείκτης. — Δ. Ἄλλο μέρος; — Μ. Λεπτοδείκτης. — Ὁλοι οἱ μαθηταί: Τὸ ὠρολόγιον ἔχει ὕελον, ὠροδείκτην καὶ λεπτοδείκτην. — Δ. Ἐχει ἄλλα μέρη, τὰ ὅποια δὲν δύνασθε νά ἴδητε; — Μ. Ἐχει τὸ ἐσωτερικόν αὐτοῦ. — Δ. Ὁποῖον σχῆμα ἔχει τὸ ὠρολόγιον; — Μ. Εἶναι στρογγύλον. — Δ. Δύναται τις νά μοι εἴπῃ, πῶς ἐν ὠρολόγιον εἶναι πλησίον του χωρὶς νά τὸ βλέπῃ. — Μ. Ἐγὼ, Διδάσκαλε: Τὸ ὠρολόγιον προξενεῖ θόρυβον... Τίς, Τάκ. — Δ. Εἰς τί χρησιμεύει τὸ ὠρολόγιον; — Μ. Δεικνύει τὴν ὥραν, ἣτις ὑπάρχει, ὅταν τὸ βλέπωμεν. — Δ. Μάλιστα. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἄλλα πράγματα, τὰ ὅποια προσδιορίζουσι τὴν ὥραν; — Μ. Εἶναι ὁ κώδων. — Δ. Πολὺ καλά. Ἄς ψάλλω

μεν λοιπόν ὅλοι ὁμοῦ τὸ ἄσμα τοῦ κώδωνος. — Οἱ μαθη-
ται ἄδουσιν :

ὁ μικρὸς ὠραίος κώδων
ἔχει πέρα στή γωνία
.....

Τὸ μάθημα τοῦτο εἶναι δεῖγμα. Διὰ τοὺς σοφοὺς μικρὸν,
διὰ τοὺς μωροὺς γελοῖον, διὰ δὲ τοὺς παιδάς τοῦ λαοῦ
σωτήριον.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΩΝ.

Ἐὰν ἀναλύσωμεν τὸ γενικὸν χώρας τινος εἰσόδημα κα-
τὰ τὰς περιόδους ἀφ' ἑνὸς τῆς ἄκρας βαρβαρότητος καὶ
ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἄκρου πολιτισμοῦ αὐτῆς, παρατηροῦμεν
ὅτι ἡ ἐργασία εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀντιθέσεις ταύτας ἀπο-
τείνεται εἰς τὴν παχυτέραν σχετικῶς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήμα-
τος μερίδα. Ἀπ' ἐναντίας ἡ πρόσοδος τῆς γῆς καὶ ὁ τόκος
τοῦ κεφαλαίου περιορίζουσι τὰς ἀπαιτήσεις των κατὰ τὰς
περιόδους ταύτας εἰς ὅσον ἔνεστι στενωτέρα ὄρια.

Ἐν βαρβαρικῇ ἐποχῇ ἡ γῆ οὔτε καλλιεργεῖται δεόντως,
οὔτε ἡ ποικιλία τῆς διαφόρου κατὰ τόπους παραγωγικότη-
τός τῆς ἀναφαίνεται, οὔτε πρόκειται νὰ συντηρήσωσιν οἱ
καρποὶ αὐτῆς πυκνοὺς ἢ μεμακρυσμένους πληθυσμούς. Ἐ-
πομένως ἡ ἐγγεῖος πρόσοδος εἶναι ἐλαχίστη. Ἐν πεπολι-
τισμένη ἐποχῇ αἱ γεωργικαὶ πρόοδοι ἐπαυξάνουσι τὴν γο-
νιμότητα τῶν διαφόρων τῆς γῆς ποιοτήτων, προσεγγίζου-
σιν αἱ μεγάλαί τῆς συγκοινωνίας εὐκολίαι τὰς ἀποστάσεις
καὶ πολλαὶ δὲ ἄλλαι περιστάσεις συντρέχουσιν, ἵνα καταβι-
βασθῇ πάλιν εἰς μικρὰς διαστάσεις ἡ ἐγγεῖος πρόσοδος.—
Ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν κεφαλαίων. Ἐνῶ ἐν τῇ βαρβαρότητι
μόλις ταῦτα ὑπάρχουσιν ἕνεκεν τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς
ἐλλείψεως τῶν νομίμων ἐγγυήσεων, ἀφ' ἑτέρου ἐν ἀνθηρᾷ

οικονομικῇ ἀναπτύξει πολλαπλασιάζονται μέχρι τοιοῦτου
βαθμοῦ, ὥστε ἡ ἀξία τῆς χρήσεως αὐτῶν (τόκος) οὐσιωδῶς
καταπίπτει.— Τοιοτοτρόπως δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ὡς γε-
νικὸν κανόνα ὅτι ἡ μείζων ἔντασις τῆς ἐγγεῖου προσόδου
καὶ τοῦ τόκου ἀπαντᾶται μᾶλλον ἐν τῇ διαβατικῇ τῆς ἐθني-
κῆς οἰκονομίας περιόδῳ, ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος τοῦτέστι
εἰς τὸν πολιτισμὸν.

Διαφέρει ἐν τούτοις ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἡμερομισθίων, διότι
ἄρκει νὰ ὑποθέσῃ τις ἐν ὀπισθοδρομικῇ κοινωνίᾳ ἐπιδέξιον
ἐργάτην, ἵνα πεισθῇ ἀμέσως περὶ τῶν μεγάλων μισθῶν αὐ-
τοῦ. Καὶ εἶναι πολὺ φυσικόν· διότι πάντοτε τὸ ἀναγκαϊό-
τερον ἅμα δὲ καὶ σπανιότερον πληρόνεται εἰς ἀνωτέραν
τιμῆν. Τοιοτοτρόπως κατὰ τὰς ἀρχὰς ἔτι τοῦ παρόντος
αἰῶνος ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Μόσχας οἱ ἐλεύθεροι θερι-
σταὶ ἐλάμβανον πολλάκις ὡς ἡμερομισθίον τὸ ἥμισυ τοῦ
θεριζομένου σίτου.

Ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ τὸ ἡμερομισθίον, καθ' ὅ-
σον ἡ κοινωνία προβαίνει εἰς τὸν πολιτισμὸν, περιβάλλε-
ται τὸ ἐπόμενον ἱστορικὸν κύρος. Ὡς ἀναφέρει ὁ Macaulay τὸ
ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἡμερομισθίον εἶναι δι-
πλάσιον τοῦ ἐπὶ Καρόλου Β', εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν πολλὰ
τροφίμων εἶδη ἦσαν πολὺ τότε ἀκριβώτερα ἢ νῦν. Ἐν γέ-
νει ἡ πρὸς τὸν σῖτον ἀναλογία τῶν ἡμερομισθίων δύναται
νὰ δώσῃ γενικὴν τοῦ φαινομένου τούτου ἰδέαν. Ἐνῶ ἐπὶ
τῆς βασιλείσης Ἐλισάβετ ἀπηρτεῖτο ἀντίτιμον ἐργασίας 48
ἡμερῶν πρὸς ἀγορὰν 9 κοιλῶν σίτου, κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα
ἤρχουν 43 ἡμέραι, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18^{ου} 32, καὶ κατὰ
τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} 24. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸν
Moreau de Jonnés τὸ ἐνιαύσιον ἡμερομισθίον τῆς γεωργικῆς
οἰκογενείας ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς πρόοδον ἐν διαστήματι
140 ἐτῶν. Ἀπὸ 135 φρ. τῷ 1700 ἀνέβη εἰς 161 τῷ 1788,
εἰς 400 τῷ 1813, εἰς 500 τῷ 1840. Ἀπὸ τοῦ 1830 μέ-
χρι τοῦ 1848 ἡ ὑψωσις τοῦ Γαλλικοῦ ἐν γένει ἡμερομι-
σθίου ὑπολογίζεται ὑπὸ τοῦ Leon Faucher εἰς 30 περίπου
τοῖς $\frac{1}{10}$. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1833 μέχρι τοῦ 1871 κατὰ τὰς νεω-

τέρας τῆς Γαλλικῆς Καταστατικῆς πληροφορίας ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἡμερομισθίων προέβη κατὰ πολὺ ζωηρότερον ἐν τῇ μικρᾷ βιομηχανίᾳ, διότι ὑπολογίζεται διὰ μὲν τοὺς Παρισίους εἰς 31 τοῖς %₁₀, διὰ δὲ τὰς λοιπὰς πόλεις εἰς 41 τοῖς %₁₀. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τελευταίας, ὁ ἐπόμενος πίναξ δύναται νὰ δώσῃ λεπτομερεστέραν τοῦ φαινομένου τούτου ἔννοιαν :

	1853	1871		1853	1871
	φρ.	φρ.		φρ.	φρ.
Τυπογράφοι	2, 40	3, 26	ὠρολογοποιοὶ	2, 43	3, 43
βιβλιοδέται	1, 92	2, 51	λιθοξόοι	2, 39	3, 48
ζαχαροπλάσται	1, 97	2, 31	βαφεῖς	1, 91	2, 65
σιδηρουργοὶ	2, 42	3, 22	ὕφανται	1, 43	1, 94
ὑποδηματοποιοὶ	1, 68	2, 50	γλύπται	3, 42	4, 80
ξύλουργοὶ	2, 20	3, 34	κτίσται	2, 07	3, 06

Ἐὰν ἀπὸ τῆς προεχούσης μερίδος τοῦ παλαιοῦ κόσμου μεταβῶμεν εἰς τὴν ἀνθηρὰν τοῦ νέου κόσμου δημοκρατίαν, ἡ κανονικὴ τοῦ ἐργατικοῦ ἡμερομισθίου ἀνάπτυξις ἀναφαίνεται ἐν τῇ κοινῶς ἐπικρατούσῃ κατὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ἰδέᾳ, ὅτι πρέπει ὁ ἐργάτης νὰ ἀποταμιεύῃ τὸ ἥμισυ τοῦ εἰσοδήματός του. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηγεῖται συνηθέστατον ἐκεῖ φαινόμενον, καθ' ὃ νεώτατοι ἐργάται, πρὶν ἔτι ἐξέλθωσι τῶν οἰκογενειῶν των, εἰσάγουσιν ἐν αὐταῖς οὐ μόνον ὅσα ἐδαπάνησαν αὐταὶ εἰς συντήρησιν καὶ μόρφωσίν των, ἀλλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονάσματα, 2—3 χιλ. δρ. Ὑπὸ τοιαύτας τῶν ἡμερομισθίων τάσεις οὐδαμῶς παράδοξον ἂν ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία προβιάζεται εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐν τῇ Ἀμερικῇ. Ἀρχίζει ὁ ἐργάτης ὡς ἡμερομισθίος, κατόπιν ἐργάζεται δι' ἴδιον λῆσμον, ἀκολουθῶς ἔρχεται ἡ σειρά νὰ μισθώσῃ καὶ αὐτὸς ἄλλους, μέχρις οὗ ὁ μικρὸς κατ' ἀρχὰς δόκιμος ἀποκαθίσταται μέγας ἐργοστασιάρχης. Παραλείπω τὸ πολιτικὸν μέρος τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἐπόψεως, εἰς ἣν τοσοῦτον ἐπιχέει φῶς ἡ ἐκ τῆς ξυλοσχιστικῆς π. χ. εἰς τὴν προεδρίαν τῆς δημοκρατίας ἀνύψωσις ἀνδρὸς ὡς ὁ Lincoln.

Καθόλου εἰπεῖν, ἡ ὑπερτίμησις τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἀνύψωσις τοῦ πολιτισμοῦ συμβαδίζουσι καὶ ἀλληλοεξηγουῦνται. Ἀναβαίνουνσι τὰ ἡμερομισθία ; Ταχέως τελειοποιουῦνται αἱ μέθοδοι τῆς ζωῆς, καὶ ἡ κοινωνικὴ πρόοδος ἐπὶ τοῦ ὄλου πληθυσμοῦ ἐπιτείνεται. Ἀναπτύσσεται ἡ εὐδαιμονία τῆς χώρας ; Δὲν βραδύνει νὰ ἀμειφθῇ γενναιότερον ὁ ἐργάτης· διότι οἱ ἀγορασταὶ τῆς ἐργασίας του, ἐνῶ εἶναι εὐπορώτεροι, κινουῦνται συγχρόνως καὶ ὑπὸ πλειόνων ἢ πρὶν ἀναγκῶν.

Ἐν τοιαύταις περιόδῳ αἱ τάσεις τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι δημοκρατικαί· ἐνῶ αἱ ἐποχαί, καθ' ἃς τὸ ἡμερομισθιον μόλις ἐπιτρέπει τὸ κακῶς ἀποζῆν, εἶναι μᾶλλον δεσποτικαὶ ὑπὸ τὴν σημαίαν εἴτε ἐνὸς τυράννου εἴτε πολλῶν (τοῦ ὄχλου). Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐποψὶς ἀνήκει εἰς τὰς κεφαλαιωδεστέρας μελέτας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας, διὰ τὰς ὁποίας ἐν ἐτέρῳ χρόνῳ θὰ ἐκάλουν δύο τάξεις τῶν ἐν Ἑλλάδι περὶ τὴν πολιτικὴν ἀσχολουμένων. Ἐννοῶ τοὺς θύοντας εἰς τὴν μονοκρατορίαν καὶ τοὺς φοβουμένους τὴν δολοκρατίαν. Ἀμφοτέραι πρέπει νὰ ἀναγνώσῃσι τὸ βιβλίον τῶν Ἑλληνικῶν ἡμερομισθίων. Ποῦ ὑπάρχει ; Οὐδεὶς ἐφρόντισε μέχρι τοῦδε νὰ τὸ γράψῃ . . .

Ἐὰν τὰ ἡμερομισθία ἐν τῇ κανονικῇ καὶ σταθερᾷ αὐτῶν πορεία εἶναι σπουδαῖα καὶ πρὸς τὸ βάρος τῶν κοινῶν τῆς βιωτικῆς ἀναγκῶν ἀνάλογα, τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐργατο-πολίτου εἶναι ὑπερήφανον. Οὔτε δοῦλος, οὔτε τύραννος δέχεται οὗτος νὰ γίνῃ ποτέ.—Ἐὰν τὰ ἡμερομισθία εἶναι μηδαμινὰ, ἐὰν ἐνώπιον ψευδοῦς ἐπιχρύσου τινος μεγαλείου κατασυντρίβηται ὁ ἐργατο-πολίτης, μὴ ζητεῖτε πλέον τοιοῦτον, διότι εἶναι ἤδη ἐργατο-δουλοῦς.

ΑΣΤΥΚΛΙΝΙΚΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τὸ καθίδρυμα τοῦτο, ὀργανισθὲν διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 10 Αὐγούστου 1856, ἤρχισε τὴν κανονικὴν αὐτοῦ λει-

τουργίαν τῆ 14 Νοεμβρίου 1857, δύο ἐπιδιῶκον σκοπούς· ἀφ' ἑνὸς τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν τῆς Ἰατρικῆς ἐπι-
στήμης σπουδαστῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν δωρεὰν θεραπείαν
τῶν νοσοῦντων ἐνδεῶν τῆς πρωτεύουσας, ὅσοι δὲν δύνανται
νὰ νοσηλευθῶσιν ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς πόλεως, εἴτε δι' ἑλ-
λειψιν ἐν αὐτῷ θέσεως, εἴτε δι' ἰδιαιτέρας αὐτῶν περιστά-
σεις, ὧν ἡ ἐκτίμησις ἀνήκει εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀστυ-
κλινικῆς.

Ὁ δεύτερος τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν ἀποτελεῖ θέμα κοινω-
νικὸν περισπούδαστον, καθ' ὅσον στηρίζεται ἐπὶ τῆς μεγά-
λης ἀρχῆς τῆς ἀ λ λ η λ ο β ο η θ ε ί α ς, ἀνευ τῆς ὁποίας
οἱ πληθυσμοὶ στεροῦνται τοῦ δραστηκωτέρου εἰς ἔνωσιν αὐ-
τῶν συνδέσμου, οὐχὶ τοῦ διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου ἢ τῆς
βίαιας, ἀλλὰ τοῦ διὰ τῆς ἑλξεως, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ με-
ταξὺ τῶν ἀτόμων ἡ συμπάθεια. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅλος
ὁ μηχανισμὸς περιλαμβάνει τὴν πρὸς τὴν ἄπορον τῶν Ἀ-
θηνῶν τάξιν δωρεὰν χορήγησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς δυνατῆς
ιατρικῆς ἐπισκέψεως, εἴτε ἐν τῷ καταστήματι τῆς Ἀστυ-
κλινικῆς εἴτε ἐν τῷ οἴκῳ τῶν ἀσθενῶν, ἂν οὗτοι δὲν δύναν-
ται νὰ ἐξέλθωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν ἀναγκαίων φαρμάκων
καὶ λοιπῶν θεραπευτικῶν μέσων. Ὑποτίθεται οὕτω ἀνα-
πόφευκτος ἡ κατάρτισις καταλόγου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτ-
τον πλήρους τῶν προσώπων ἐκείνων, ἅτινα ὑπάγονται εἰς
τὴν γενικὴν τοῦ καθιδρύματος ἔννοιαν, ἵνα μὴ μεταβληθῇ
αὕτη εἰς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἀπρονοησίας περὶ τὴν προσήκου-
σαν κατὰ τῆς γόσου ἐν καιρῷ ὑγείας ἀποταμίευσιν καὶ οἰ-
κονομίαν.

Ἡ πρακτικὴ ἐπιτυχία τοῦ διὰ τῆς Ἀστυκλινικῆς κοινοῦ
κατ' οἶκον θεραπευτηρίου, εἶναι βεβαίως σχετικὴ καὶ ἐξαρ-
τᾶται ἐκ τῶν οἰκονομικῶν ἐκάστου τόπου περιστάσεων.
Τοιοῦτοτρόπως διὰ τὴν πρωτεύουσαν ὀρθῶς ἀποκατεστη-
μένου κράτους ὁργανισμὸς πληρέστερος νοσοκομείων εἰς
χρῆσιν τῶν ἐνδεῶν τοῦ λαοῦ τάξεων θὰ ἦτο κατὰ πάντα
λόγον προτιμώτερος. Τί σημαίνει ἂν οἱ ἐλαφρῶς ἀσθενεῖς
καθίστανται βαρύτερον τοιοῦτοι, μεταβαίνοντες ὑπὸ τὰς

διαφόρους τῆς ἀτμοσφαιρας ἐπηρρείας ἐκ τῆς οἰκίας των εἰς
τὸ κατάστημα τῆς Ἀστυκλινικῆς, ἢ ἐὰν οἱ νοσηλευόμενοι
κατ' οἶκον στεροῦνται ἐν αὐτῷ τῶν σκοπιμωτέρων τῆς θε-
ραπείας βοηθητικῶν ; Ἐν τοῖς χωρίοις καὶ τῇ ὀπισθοδρο-
μημένῃ ἐν γένει ἐξοχῇ, τοιαύτη κατάστασις ἐξηγεῖται εὐ-
κολώτερον. Οὐδὲ εἶναι ἀσύνηθες φαινόμενον εἰς αὐτοὺς
τοὺς πρὸ τῶν Ἀθηνῶν συνοικισμοὺς νὰ μεταφέρωσιν ἐτι
καὶ νῦν ἐπὶ ὄνων ἢ διτρόχων φορτηγῶν ἀμαξῶν τοὺς καί-
ρια πολλάκις πάσχοντας ἀσθενεῖς των εἰς τὴν πόλιν. Ὑ-
ποθέτω οὕτως ὅτι διὰ τοὺς περίεξ τῶν πόλεων διεσπαρμέ-
νους χωρικοὺς πληθυσμοὺς ἢ ἐν τῷ θεσμῷ τῆς Ἀστυκλι-
νικῆς ἐπίσκεψις τῶν δεομένων ἰατρικῆς βοήθειας ἡδύνατο
νὰ τύχη εὐρυτάτης τῷ ὄντι ἐφαρμογῆς διὰ συστήματός
τινος κ ι ν η τ ῶ ν, οὕτως εἰπεῖν, ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν.

Ἄλλ' ὡς προερρέθη ἕκαστος τόπος εἶναι ὅ,τι δύναται.
Ὅταν δὲ πληθυσμὸς, ὡς ὁ τῶν Ἀθηνῶν, πλέον τῶν 50
χιλ., μόλις ἔχει νοσοκομεῖον διαστάσεων οἰκίας συνήθους,
ἢ ἀστυκλινικὴ ἐπίσκεψις ἀποτελεῖ κοινωνικὴν ἐποψιν ἀξίαν
παντὸς λόγου, πρὸς τὴν ὁποίαν ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ὑπο-
λογισθῇ ἡ φυλετικὴ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κατ' οἰκογενείας
συγκέντρωσις καὶ ἢ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἑλ-
λειψις πληθυσμῶν ἀνεστίων, αἷτια σὺν πολλοῖς ἄλλοις οὐ-
σιωδῶς ἐπιδρῶντα εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἀντιδημοτικότητα
τῶν εἰς τὰ νοσοκομεῖα προσελεύσεων. Ὑπὸ τοιαύτας προϋ-
ποθέσεις ἢ ἀποστολῇ τῆς ἀστυκλινικῆς ἐκπληροῖ ἀληθῆ
παρ' ἡμῖν κοινωνικὴν ἀνάγκην, ἐνεργεῖται δὲ διὰ προσωπι-
κοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκανονίσθη ὡς ἐξῆς : Εἰς διευθυντῆς (τακτι-
κὸς καθηγητῆς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστη-
μίου), τέσσαρες βοηθοὶ ἰατροὶ διὰ τὰ τέσσαρα τμήματα
τῆς πόλεως (ἕκτακτοι καθηγηταὶ ἢ ὑφηγηταὶ τῆς αὐτῆς
σχολῆς ἢ ἄλλοι ἐπ' ἀρίστῳ διπλώματι τῆς χειρουργίας καὶ
τῆς μαιευτικῆς ἰατροί), τέλος οἱ φοιτηταὶ τῆς ἰατρικῆς
σχολῆς (ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ὑπὸ τινος τῶν ἀνωτέρω ἐγκρί-
σεως τῶν συνταγῶν αὐτῶν), ἀποτελοῦντες δύο κλάσεις, ἐξ
ῶν οἱ μὲν τῶν διανυσάντων τὸ τρίτον ἔτος τῶν σπουδῶν,
ΕΤΟΣ 3—ΦΥΛ. 26—ΑΠΡΙΑΙΟΣ 1875. 6

μετά ἑξάμηνον ἐν τῇ Ἀστυκλικῇ ἀκρόασι, ἐπισκέπτονται τοὺς εἰς αὐτὴν προσερχομένους ἀσθενεῖς, οἱ δὲ συμπληρώσαντες τὰς σπουδὰς των, καθὼς καὶ οἱ τυχόντες μὲν διπλώματος, μὴ λαβόντες δὲ τὴν ἄδειαν τοῦ μετέρχεσθαι τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, ἐπισκέπτονται τοὺς κατ' οἶκον νοσοῦντας, ὀφείλοντες εἰς περίπτωσιν ἀμφιβόλου ἢ σπουδαίου νοσήματος νὰ ἐπικαλῶνται τὴν συνδρομὴν τῶν βοηθῶν ἰατρῶν ἢ καὶ τοῦ διευθυντοῦ. Ἡ φαρμακευτικὴ τοῦ καθιδρύματος ὑπηρεσία, καθὼς καὶ τὸ λοιπὸν βοηθητικὸν προσωπικόν, πρέπει πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἰδιαιτέρως νὰ σημειωθῇ.

Ἡ συντήρησις τοῦ καθιδρύματος περιλαμβάνει 1) τοὺς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ, 2) τὰ φάρμακα καὶ λοιπὰ θεραπευτικὰ μέσα, 3) τὸ ἐνοίκιον τοῦ καταστήματος. Ἄλλ' ἐνῶ διὰ τοὺς πρώτους ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1873 χορηγεῖ, ὅπως καὶ οἱ προγενέστεροι, 9 480 δρ. ⁽¹⁾, διὰ τὰς λοιπὰς δαπάνας ἐντελῶς σιωπᾷ. Ἐπειδὴ ὁμως ἢ διὰ μόνου τοῦ λόγου θεραπεία οὐ δέδοται τοῖς ἀνθρώποις, πρέπει νὰ ἀνεύρωμεν ἀλλαγῶν τὰ φάρμακα καὶ τὸ ἐνοίκιον. Τῶ ὄντι ἐχορήγησεν ἀμφοτέρω τὸ Πανεπιστήμιον, προφανῶς ἀντικρυ τῶν ἄρθρων 9 καὶ 13 τοῦ ὀργανιστικοῦ τῆς Ἀστυκλικῆς διατάγματος, κατὰ τὰ ὅποια «Μεχρισότου οἰκοδομηθῆ ἐπὶ τούτῳ δημόσιον κατάστημα θέλει ἐνοικιασθῆ, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς κατάστημα τῆς Ἀστυκλικῆς οἰκίας κατὰλληλος κειμένη εἰς τὸ κεντρικώτερον, ὅσον ἐνεστί, μέρος τῆς πόλεως. — Αἱ ἀναγκαῖαι τῆς Ἀστυκλικῆς, δαπάναι καταβάλλονται καὶ διατίθενται συμφώνως πρὸς τὰ κατ' ἔτος ἐν τῷ προϋπολογισμῷ περὶ τούτων κανονιζόμενα.» Δὲν εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἔρευναν κατὰ πόσον ἢ διδακτικὴ ἔποψις τῆς Ἀστυκλικῆς δύναται νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν δαπάνην ταύτην εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ Πανεπιστημίου, οὐχὶ διότι θὰ

⁽¹⁾ 150 δρ. τὸν μῆνα δι' ἑκάστην τῶν 4 βοηθῶν, 400 δρ. διὰ τὸν φαρμακοποιὸν καὶ 45 δι' ἑκάστην τῶν δύο κλητῶν. Ἡ μισθοδοσία τοῦ διευθυντοῦ συμπίπτει μετὰ τῆς τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

ἐθεώρουσιν οὕτω τὴν ζωὴν μεγάλου μέρους ἀνθρώπων ὡς ὕλην διδασκαλικήν, ἀλλὰ διότι θὰ ἀπεμακρύνετο ἐντεῦθεν ὁ σκοπὸς τοῦ ἀρχικοῦ ὀργανισμοῦ, ὅστις ἠννόησε καθαρῶς τὴν ἐπικουρίαν τῆς ἐνδεοῦς τάξεως ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ οὐχὶ ἐξ ἀλλοτρίου ἔστω καὶ προσώπου ἠθικοῦ, ἀπὸ κεκαλυμμένης οὕτως εἰπεῖν, δημεύσεως.

Ἡ διοικητικὴ αὕτη ἔννοια ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀναλύεται εἰς δαπάνας τοῦ Πανεπιστημίου ἀξίας ἰδιαιτέρας προσοχῆς: 7 080 δρ. τῷ 1870—71, 4 $\frac{1}{2}$ χιλ. τῷ 1871—72, 6 $\frac{1}{2}$ χιλ. τῷ 1872—73 καὶ 7 χιλ. τῷ 1873—74. ἀφ' ἑτέρου δὲ προσβάλλει εἰς τὰ καίρια τὸν σκοπὸν αὐτὸν τῆς Ἀστυκλικῆς, διότι, μεταγαγοῦσα τὸ κατάστημά της, ἀπὸ τοῦ 1871, εἰς ἐν τῶν παρὰ τὸ ἄκρον τῆς πόλεως παραρτημάτων τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπεμακρύνθη τοῦ κέντρου αὐτῆς, ἐναντίον τῆς, ὡς προσεξετέθη, θεμελιώδους ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς Ἀστυκλικῆς βάσεως ⁽¹⁾. Οἱ νοσοῦντες τοιοῦτοτρόπως ἐνδεεῖς ἐκτίθενται εἰς ἀληθῆ περιπλάνησιν ἐν μέσῳ πόλεως ὀσημέραι λαμβανούσης μείζονας διαστάσεις. θυσιάζεται δὲ ἢ περὶ τὴν χορηγίαν τῆς ὑποσχεθείσης ἰατρικῆς συνδρομῆς εὐχέρεια εἰς μονομερῆ τοῦ διδακτικοῦ τῆς Ἀστυκλικῆς σκοποῦ ὄψιν, ἐφ' ὅσον, διὰ τῆς παρὰ τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ τῷ Νοσοκομείῳ ἀποκεντρώσεώς του, εὐκολώτερον συναντῶνται οἱ διδάσκοντες μετὰ τῶν διδασκομένων.

Ἐπὶ τοῦ ὄλου ἢ Ἀστυκλικῆς ἔχει τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὴν ὑγείαν τῆς πόλεως, ὥστε θὰ ἠυχόμεν, καὶ πέραν ἔτι τῆς ἐκ νέου συγκεντρώσεως αὐτῆς, τὴν ὑποδιαίρεσιν της εἰς ἰδιαίτερα κατάστηματα καθ' ἕκαστον τῶν τεσσάρων τῆς πόλεως τμημάτων. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1867—74 ἑπταετεῖς ἐργασίαι αὐτῆς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ νόσος διαμοιράζεται μετὰ τῶν τμημάτων τούτων ὡς ἐξῆς:

⁽¹⁾ Πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ 1871 καὶ 1872 προνοοῦσι περὶ 2 400 δρ. ὡς ἐνοικίου τῆς Ἀστυκλικῆς, ἀνέκοντος οὕτω εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1869 παρεῖχε 3 χιλ. δρ. δι' ἐνοίκιον, καὶ ὁ τοῦ 1870 ἐν γένει εἰς ἑξῆς τῆς Ἀστυκλικῆς 40 χιλ.

Α'. τμήμα	Β'. τμήμα	Γ'. τμήμα	Δ'. τμήμα	Τὸ ὅλον
5 358	6 634	7 704	4 216	23 906

Τὸ τρίτον οὕτω τμήμα διατελεῖ ὑπὸ χείρονας ὁρους· εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἑρμοῦ, παρὰ τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου, μέχρι τοῦ Πολυτεχνείου παρὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Αἰόλου· κέντρον ἢ πλατεία τῶν Ἡρώων (Ψυρί). Ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερον τμήμα, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τοῦ Αἰόλου μέχρι τοῦ Λυκαβητοῦ καὶ τῶν Πινακωτῶν· κέντρον ἢ ἀλαμιώτη, μέχρι Νεαπόλεως. Τὸ πρῶτον τμήμα προσεβλήθη ὀλιγώτερον· εἶναι τὸ τῆς Πλάκας. Καί ἐτι ὀλιγώτερον τὸ τέταρτον τμήμα, τὸ μεταξὺ τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ Θησείου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι μεγάλην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐξασκεῖ ἐπιρροὴν ἢ μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων διανομῆ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐν τούτοις ἢ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀκροπόλεως θέσις τοῦ ὀλιγώτερον ὑπὸ τῆς νόσου προσβληθέντος τμήματος, ἂν καὶ ἄλλως κατὰ πολὺ τῶν λοιπῶν ἐνδεστέρου, φέρει κατὰ νοῦν τὴν ἀρχαίαν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἄστεος κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἀνάπτυξιν. Αἱ Τουρκικαὶ παραδόσεις δίδουσι τὴν προτίμησιν τῆς ὑγείας εἰς τὸ πρῶτον ἀπ' ἐναντίας τμήμα, τὸ τῆς Πλάκας.

Ἡ μεταξὺ τῶν γενῶν καὶ τῶν ἡλικιῶν διανομῆ τῆς νόσου ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς ἀνάπτυξιν ἐν ταῖς ἀπὸ τοῦ 1867 μέχρι τοῦ 1874 ἐργασίαις τῆς Ἀστυκλικῆς:

Ἔτη	Ἀσθενεῖς	Ἄρρενες	Θήλειαι	Παιδ. ἡλικ.	Νεαν.	ἄνδρ.	γεροντ.
1867—68	3587	1977	1640	1897	948	510	232
1868—69	3462	1856	1306	1475	887	536	264
1869—70	3640	2187	1433	1437	1226	873	404
1870—71	2995	1795	1200	1432	823	488	252
1871—72	3021	1729	1292	1430	672	664	255
1872—73	3913	2331	1582	1710	1032	811	360
1873—74	3588	1971	1617	1335	1230	694	329
ὅλον	23906	13846	10060	10416	6818	4576	2096

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου, κατασκευασθέντος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνιαυσίων λογοδοσιῶν τοῦ καθιδρύματος τῆς Ἀστυ-

κλικῆς, ἐξάγομεν ὅτι τὸ ἄρρεν φύλον τῶν Ἀθηνῶν (ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βᾶσιν, διότι ὑπάρχει καὶ ποσὸν τι ἐξωθεν ἐρχομένου) κατέφυγε πλειότερον τοῦ θήλεος εἰς τὴν θεραπευτικὴν δωρεάν, πέραν τούτέστι τῆς μεταξὺ τῶν γενῶν ἀναλογίας (23 271 ἄρρ. 21 239 θήλ. κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1870). Ἡ ἡλικία, τὴν ὁποίαν προσέβαλε πλειότερον ἢ νόσος, ἀνήκει εἰς τὴν πρῶτην περίοδον τῆς ζωῆς, περιλαμβάνουσα τὸ τρίτον σχεδὸν τῶν καθ' ὅλην τὴν ἑπταετίαν ἀσθενῶν. Ἀκολούθως ἔρχεται ἡ νεανικὴ μετὰ τοῦ τετάρτου σχεδὸν τῶν ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀσθενῶν αὐτῆς, ἢ ἀνδρική μετὰ τοῦ πέμπτου τῆς καὶ ἡ γεροντικὴ μετὰ τοῦ ἐνδεκάτου τῆς περιόδου. Ὡς σημεῖον συγκρίσεως τῆς ἑπταετοῦς ταύτης ἀστυκλικῆς ἐργασίας δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ ἐν ἔτει 1858 πρῶτη αὐτῆς περιόδος: 2 240 τότε ἀσθενεῖς, ἐξ ὧν 1 192 ἄρρ. 1 048 θήλ. καὶ ἡλικίας 822 παιδ., 636 νεαν. 552 ἄνδρ. καὶ 230 γεροντ. Ἡ πρόοδος τῶν μέσων ἀριθμῶν ἀσπκλίνει μᾶλλον πρὸς τὰς δύο πρώτας ἡλικίας ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1867-74.

Ἐν γένει ἢ ἐπιρροὴ τῆς νόσου ἐπὶ τῆς καθόλου ἐργατικῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ θέμα οἰκονομικῶν ἐρευνῶν μεγίστου διαφέροντος. Ὑπολείπεται λοιπὸν εἰς τοὺς πίνακας τῆς Ἀστυκλικῆς ἢ διασάφησις τῶν ἡμερῶν τῆς νοσηλείας, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἡλικιῶν ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς. Βαθμηδὸν δὲ δύναται ἐκ τοῦ συνόλου τῶν Ἀστυκλικῶν ἔργων νὰ ἀποτελεσθῇ σπουδαία ποσότης πληροφοριῶν, τόσον διὰ τὴν ἀστικὴν οἰκονομίαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀστικὴν ὑγιεινὴν.

ΕΠΑΡΧΙΑΚΗ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Τὸ τελειότερον τῆς κατὰ ξηρὰν συγκοινωνίας σύμπλεγμα ἔχει τι ἀνάλογον πρὸς τὸ φυσικὸν σύμπλεγμα τῆς ἐν τῷ σώματι κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Αἱ μεγάλαι ὁδοί, αἱ ἐνοῦσαι τὰ μεγάλα τῶν πληθυσμῶν κέντρα, ἀντιστοιχοῦσι

πρὸς τὰς ἀρτηρίας, αἱ μικραὶ ὁδοί, διὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνουῦσιν οἱ ἤττον πυκνοὶ πληθυσμοί, ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰς φλέβας, καὶ αἱ μικρότεραι ὁδοί, δι' ὧν συναντῶνται οἱ ἀραιοὶ πληθυσμοί, ὑπενθυμίζουσι τοὺς τριχοειδεῖς σωλήνας. Ὁ ἡμέτερος νόμος τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1852 ὀνομάζει τὰς πρῶτας μὲν ἐθνικὰς ὁδοὺς, καθ' ὅσον αὐταὶ ἀποβλέπουσι εἰς τὸν σύνδεσμον τῶν πρωτευουσῶν τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς ἀλλήλας ἢ μετὰ λιμένος ἐγγωρίου ἢ μετὰ πόλεως ἐν Τουρκίᾳ σημαντικῆς· τὰς δευτέρας δὲ, ἐπαρχιακὰς ὁδοὺς, καθ' ὅσον ἐξ ἐπαρχιακοῦ συμφέροντος συνδέουσι τὰς πρωτεύουσας ἢ τῶν δήμων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας πρὸς ἀλλήλας ἢ μετὰ ἐθνικῆς ὁδοῦ ἢ μετὰ λιμένος ἢ μετὰ πρωτεύουσας δήμου ἐτέρας ἐπαρχίας· τὰς τρίτας δὲ, δημοτικὰς ὁδοὺς, καθ' ὅσον ἐνοῦσι τὰ χωρία τῶν αὐτῶν δήμων πρὸς ἀλλήλα ἢ μετὰ τῆς πρωτεύουσας αὐτῶν ἢ μετὰ ἐθνικῆς ἢ ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ ἢ μετὰ καταστημάτων τῆς αὐτῆς δημοτικῆς περιφερείας ἀφορώντων τοπικὰ ἢ δημοτικὰ συμφέροντα.

Ἡ προκειμένη μελέτη ἔχει σκοπὸν τὰς δύο τελευταίας τοῦ ὁδικοῦ συμπλέγματος κατηγορίας καὶ ἐμπνέεται ἐκ τῆς ιδέας, ὅτι τότε μόνον αἱ μεγάλαι ὁδικαὶ ἀρτηριαί, ἐξαιρέτως δὲ αἱ σιδηροδρομικαί, δύνανται ἀρμονικῶς καὶ πρὸς ἑαυτὰς (ὡς ἐπιχηρήσεις) καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν τῆς χώρας νὰ λειτουργήσωσιν, ὅταν ἡ ἐθνικὴ ζωὴ ἔχει τοὺς ἀπείρους ἐκείνους ἀγωγούς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ χωρίου καὶ τῆς κωμοπόλεως μέχρι τῶν ἰσχυροτέρων κέντρων, τὰ ὅποια πάντως θὰ ἐπιζητήσῃ ὑγιὲς σύστημα μεγάλης ἀληθῶς συγκοινωνίας.

Ἡ οἰκονομικὴ βᾶσις τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας, ἤτοι μετὰ τῶν πρωτευουσῶν τῶν δήμων πρὸς ἀλλήλας καὶ τῶν χωρίων ἐκάστου δήμου πρὸς ἀλλήλα διὰ τῶν προεκθεισῶν λοιπῶν τῆς συγκοινωνίας ταύτης λεπτομερειῶν, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς 20 Ἀπριλίου 1867, καθ' ὃν $6 \frac{2}{3}$ τοῖς ‰, ἐκ τῆς προσόδου τῶν ἐγγείων φόρων καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας ὡς καὶ $3 \frac{1}{2}$ τοῖς ‰, ἐκ τοῦ φόρου τῶν ζώων προσδιορίζονται ἐξ ἡμισείας, τὸ μὲν

εἰς κατασκευὴν τῶν ἐπαρχιακῶν ὁδῶν, τὸ δὲ εἰς κατασκευὴν τῶν δημοτικῶν ὁδῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τελευταίας, τὸ ποσὸν τοῦτο διανέμεται πρὸς τοὺς δήμους τῆς ἐπαρχίας ἀναλόγως τῆς εἰσφορᾶς ἐκάστου· ὥστε, τῷ πολλὰ μὲν δίδοντι προσηνέστερον μειδιᾷ τῆς συγκοινωνίας τὸ μέλλον, τῷ ὀλίγα δὲ ἔχοντι δυσχερέστεραι πάντοτε αἱ ἐλπίδες. Ἡ αὐτὴ ἀρχή, ἂν καὶ δὲν ἐξάγεται, ὡς ἐπὶ τῶν δήμων, ρητῶς ἐκ τοῦ νόμου, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὡς διέπουσα καὶ τὴν μετὰ τῶν διαφορῶν ἐπαρχιῶν διανομὴν τοῦ ἐτέρου ἡμίσεος τῶν ἐν λόγῳ ὁδικῶν πόρων.

Ἐν γένει ὁ νόμος τῆς 20 Ἀπριλίου 1867 διωργάνωσεν ἰδιαιτέρον τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας ταμεῖον, ἐμπιστευθεὶς τὴν μὲν συγκέντρωσιν τῶν κατὰ μέρος εἰσπράξεων (παρὰ τινὲ ἐγγωρίῳ Τραπεζίῃ) εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ταμείου τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, τὴν δὲ χρῆσιν τῶν συγκεντρουμένων κεφαλαίων εἰς τριμελεῖς κατ' ἐπαρχίας ἐπιτροπὰς, ἀποτελουμένας ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου καὶ δύο ἐτέρων μελῶν, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου, τὸ δὲ ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ ἐδιαφερομένου ἐν τῇ κατασκευαζομένῃ ὁδῷ δημοτικοῦ συμβουλίου (1). Δὲν ἐρευνῶ κατὰ πόσον ἡ ὑπηρεσία τῶν ἐπαρχιακῶν ἐπιτροπῶν λει-

(1) Ἡ ἐν τῷ κειμένῳ διάκρισις μετὰ τῶν ταμείου ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας καὶ ταμείου ἐθνικῆς ὁδοποιίας προκύπτει ἐκ τῆς ὅλης τοῦ νόμου διασκευῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ τὰ κεφάλαια τῆς πρώτης διαχειρίζονται εἰδικαί κατ' ἐπαρχίας ἐπιτροπαί, τὰ κεφάλαια τῆς δευτέρας διαθέτει ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται ἡ ἐθνικὴ ὁδοποιία νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῶν χρημάτων τῆς ἐπαρχιακῆς, ἀπλῶς δὲ περὶ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τακτοποίησιν τῶν λισμῶν αὐτῆς περιορίζεται ἡ ἀνάμιξις τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ταμείου τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας. Κατὰ τὸ ἀρθρ. 1 τοῦ νόμου «συνιστᾶται ἰδιαιτέρον ταμεῖον ἐθνικῆς ὁδοποιίας οὗ οἱ πόροι εἰσὶν οἱ ἐξῆς . . .» μετὰ τῶν δὲ ἀναφέρονται οἱ πόροι τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας. Καὶ ὁ νόμος δὲ τῆς 24 Νοεμβρίου 1869, παρέχων 250 χιλ. δρ. εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐθνικῆς ὁδοποιίας, προφανῶς δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπαρχιακῆς.

τουργει ἀπροσκόπτως, εἴτε περὶ τὴν κατάρτισιν αὐτῶν εἴτε περὶ τὸν σκοπὸν. Ὑποθέτω μάλιστα ὅτι ἡ πολλαχού ἑλλειψις σπουδαίων ἔργων ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας ἔχει μᾶλλον σχέσιν πρὸς τὴν σμικρότητα τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τῶν κατὰ μέρος εἰσπράξεων. Θέλω ἐν τούτοις ἀποδείξει ὅτι ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύναμις ἱκανή, ὅπως δώσῃ ἀποτελεσματικὴν ὥθησιν εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῆς χερσαίας ἡμῶν συγκοινωνίας.

Ἐν πρώτοις καθίσταται ἀναπόφευκτος ἡ ἔρευνα περὶ τῆς ἐνιαυσίας προσόδου τοῦ ταμείου τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας. Ἀπὸ 1 Ἰουνίου 1867 μέχρι τέλους 1873 εἰσέπραξε τὰ ἑξῆς κατ' ἔτος ποσά.

1867	446 655	1871	624 674
1868	597 327	1872	644 034
1869	588 185	1873	660 022
1870	542 883		

Ὁ μέσος ὀρος τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἑξ ἔτη ἐνιαυσίων προσόδων τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας εἶναι 609 622 δρ. Διὰ τῆς βαθμιαίας δὲ βελτιώσεως τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς χώρας συστήματος, ὡς καὶ δι' ἐλαφρᾶς τινος περαιτέρω ὑψώσεως τῆς ὀδικῆς (κατ' ἐπαρχίας ἰδιαίτερος) φορολογίας δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς πιθανωτάτην τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀνύψωσιν τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας μέχρις ἑνὸς ἑκατομμυρίου δραχμῶν.

Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀντιπροσωπεύει κεφάλαιον 17 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν, λογιζόμενον ἐπὶ τόκῳ 6 τοῖς %₁₀₀. Τοιοῦτο εἰς δανεισμὸν ὄριον εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐν τῇ χώρᾳ ἀσφαλέστερον τοποθετημένας χρηματικὰς ἀξίας καὶ ἰδιαίτερος πρὸς τὴν διεθνή τοῦ τόκου ἀνάπτυξιν. Ἐὰν π. χ. αἱ πρόσοδοι τῆς Ἑλληνικῆς ὁδοποιίας μετεπιβά- ζοντο δι' ἀσφαλοῦς τινος οἰκονομικοῦ ἀγωγοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Λονδίνου, τὰ διαθέσιμα ταύτης κεφάλαια θὰ εὔρεθῃ βεβαίως εἰς πειρασμὸν μεταξὺ τοῦ ἰθαγενοῦς καὶ τοῦ ἐπήλυθτος τόκου. Ἐὰν ἀντιταχθῇ ὅτι ἡ τοιαύτη ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς ἀγοραῖς ἐκδρομὴ τῆς Ἑλληνικῆς πίστεως

ἔχει τι ἀσύνηθες καὶ ἐξ ἱστορικῶν λόγων ἀκάνθηδες, πρόχειρος ἢ ἀπάντησις, ὅτι ἀρκεῖ ἡ παρέμβασις Ἑλληνικοῦ τινος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ οἴκου, ἵνα κατορθώσῃ τὸ κύριον μέρος τῆς οὐσιωδῶς μικρᾶς ταύτης πιστωτικῆς ἐπιχειρήσεως.

Εἰς τὸ ἐκ 17 περίπου ἑκατομ. προῖον τοῦ πιστωτικοῦ τούτου συνδυασμοῦ πρέπει νὰ προστεθῶσι α) 3 025 262 δραχ. διαθέσιμα κεφάλαια τοῦ -ταμείου τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας ἐκ τῶν μέχρι τέλους 1873 εἰσπράξεων ⁽¹⁾ β) 400 περίπου χιλ. δρ. ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ 1874 ⁽²⁾, γ) τὰ δύο τρίτα τῶν εἰσπράξεων τοῦ κατὰ μόνον τὸ ἔτος 1874 λειτουργήσαντος νεωτέρου νομοθετήματος τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1873 ⁽³⁾, αἱ ὁποῖαι προὑπελογίσθησαν εἰς

⁽¹⁾ Αἱ μέχρι τέλους 1873 εἰσπράξεις τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας ἀνέρχονται εἰς 3 654 132 δρ. αἱ δὲ ἀπέναντι αὐτῶν δαπάναι εἰς 628 870 (διὰ τὴν κυρίως ἐπαρχιακὴν ὁδοποιίαν 504 844 καὶ διὰ τὴν κυρίως δημοτικὴν 124 025). Ἡ εἰς δαπάνας ἐνιαυσία πρόσδος ἠκολούθησε τὴν ἑξῆς ἀνάπτυξιν, ἀπὸ τοῦ 1869 διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν ὁδοποιίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 1871 διὰ τὴν δημοτικὴν, διότι πρότερον δὲν κατεβλήθη τι πρὸς ἀμφοτέρας.

	1869	1870	1871	1872	1873
Ἐπαρχ.	3879	39605	164376	215540	81442
Δημοτ.	—	—	38758	29942	55326

⁽²⁾ Ἐὰν ὑπολογίσωμεν ὅτι καὶ κατὰ τὸ 1874 ἐγένοντο αἱ τοῦ 1873 εἰσπράξεις (660 022 δρ.), αἱ δαπάναι τῆς ἐπαρχιακῆς ἐν γένει ὁδοποιίας ἀνέρχονται κατὰ τὸ 1874 εἰς 230 387 δρ.

⁽³⁾ Ὁ νόμος οὗτος ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ προσήρχοντο ἐπιχειρηματαὶ εἰς κατασκευὴν ἐθνικῶν, ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν κατήρτισεν ἰσχυρωτέρους διὰ τὸ ὅλον πόρους. Καὶ τὴν μὲν εἰσφορὰν τῶν ἐγγείων φόρων καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικαρπίας ἀφήκεν εἰς τὸ ὄριον τοῦ νόμου τῆς 20 Ἀπριλίου 1867, ἧτοι εἰς 10 τοῖς %₁₀₀ ἐκτὸς τοῦ ἐγγείου φόρου τῆς σταφίδος, ὃν ὑπέβαλεν εἰς 20 τοῖς %₁₀₀ τὴν δὲ εἰσφορὰν τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν ζώων ἀνεβίβασεν ἀπὸ 5 εἰς 15 τοῖς %₁₀₀ ὑπέβαλε δὲ εἰς ὀδικὴν συνεισφορὰν 10 τοῖς %₁₀₀ τοὺς φόρους τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ οἰκοδομῶν, καὶ 15 τοῖς %₁₀₀ τὰ τελωνιακά

δρ. 2 700 000 περίπου, τὰ $\frac{2}{3}$, 1 800 000. Τοιουτοτρόπως ἀποτελεῖται ὀλικὸν διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν συγκοινωνίαν τῆς Ἑλλάδος κεφάλαιον 22 περίπου ἑκατομ. δραχμῶν, τῇ ἀληθείᾳ σπουδαιότατον, διότι δύνανται νὰ κατασκευασθῶσι δι' αὐτοῦ 2 200 περίπου χιλιόμετρα ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν, λογιζομένου κατὰ μέσον ὄρον ἑκάστου χιλιομέτρου ἀντὶ 10 χιλ. δρ.

Ὁ οἰκονομικὸς οὗτος συνδυασμὸς θὰ ἦτο οὐσιωδῶς ἀτελής, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβαρυνθῇ ἡ ἐπαρχιακὴ συγκοινωνία διὰ δανείου 17 ἑκατομ. δραχμῶν, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἀναγκαία περίπτωσις τῆς πληρωμῆς των. Κατὰ τοῦτο ὁ μὲν μηχανισμὸς τοῦ χρεωλυσίου εἶναι πρόχειρος, τὰ δὲ διόδια ὄλων ὁμοῦ τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν ἱκανά, ὅπως τὸν θέσωσιν εἰς πλήρη ἐνέργειαν. Ἡ ἐπὶ πληρωμῇ διοδίου χρῆσις τῶν ὁδῶν, τὰς ὁποίας κατασκευάζουσι κεφάλαια τόσον σπουδαῖα, δὲν ἔχει τι ἀντίθετον πρὸς τὰς ὑγιεῖς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἀρχάς, διότι, καθὼς λέγει ὁ Smith ἐν κεφ. 1 βιβλ. 5 τοῦ ἀθανάτου συγγράμματος αὐτοῦ, ἐὰν ὁ ποιούμενος χρῆσιν τῆς ὁδοῦ ἀπαλάσσηται ἐκ πλείονων μεταφορᾶς δαπανῶν (ἐνεκεν τῆς κακοδρομίας καταβαλλομένων), πρέπει νὰ πληρώσῃ τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα μικρότερα ἔξοδα. Ἡ δικαιοσύνη οὕτω μετὰ τοῦ συμφέροντος τὸ ὑπαγορεύουσιν. Καὶ εἶναι μὲν φανερόν, ὅτι ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν διοδίων πρέ-

τέλη καὶ δικαιώματα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 4, ἐπειδὴ δὲν προσήλθον ἐπιχειρηματῆαι ἐντὸς τοῦ ἔτους 1874, παύει μὲν κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡ ἀνωτέρω εἰσφορὰ, διατηρεῖται δὲ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τῆς 20 Ἀπριλίου 1867. Ἐν τούτοις τὰ εἰσπραχθέντα δυνάμει τοῦ νόμου τοῦ 1873 ἀνηκουσιν ἐπὶ ἴσοις καὶ εἰς τὰς τρεῖς τῶν ὁδῶν κατηγορίας, καὶ τοι τὸ γράμμα τοῦ ἄρθρου 4 ὁδηγεῖ αὐτὰ μᾶλλον εἰς τὸ τῆς ἐθνικῆς ἰδίως ὁδοποιίας ταμεῖον. Τὸ ἐναντίον πνεῦμα τοῦ νομοθέτου προδήλως συνάγεται ἐκ τοῦ ὅλου σκοποῦ αὐτοῦ. Οὐτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σπουδαῖον τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι τὸ ἄρθρον 2 προνοεῖ περὶ τῆς κατὰ πρῶτον λόγον κατασκευῆς ἐθνικῶν ὁδῶν. Ἀφοῦ αὗται δὲν κατασκευάσθησαν, τὸ εἰσόδημα ἀνήκει εἰς ὅλας.

πει προηγουμένως νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ πρὸς συντήρησιν τῶν ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν δαπάναι, ὑπολογισθεῖσαι ἐπὶ τοῦ χιλιομέτρου εἰς 1 λεπτ. κατὰ τόνον μεταφερομένου πράγματος καὶ εἰς $\frac{1}{2}$ λεπτ. καθ' ἕκαστον ἐφ' ἀμάξης ὀχούμενον, πάντως ὅμως ἀνάγκη νὰ μὲνη καὶ μερὶς τις ἀνάλογος, ὅπως ἐφοδιάσῃ τὸ χρεωλυτικὸν ταμεῖον πρὸς βαθμιαίαν διὰ κληρώσεων π. χ. ἐξόφλησιν τῆς ἐπαρχιακῆς ὀφειλῆς.

Ἡ ἐν τῇ χώρᾳ διανομὴ τῶν κατασκευασθησομένων ὁδῶν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν διανομὴν μᾶλλον τῶν κατ' ἐπαρχίας πληθυσμῶν ἢ τῶν κατ' ἐπαρχίας καὶ δήμους ὀδικῶν εἰσφορῶν, αἵτινες ἀπὸ γενικωτέρας ἐπόψεως ἔχουσι στενὴν σχέσιν πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων. Θὰ ἔλεγον δὲ νὰ γίνηται ἡ διανομὴ τῶν ὁδῶν ἐξίσου ἀνά πᾶσαν ἐπαρχίαν, ἐὰν εἶχον ὅλοι τὴν αὐτὴν ἔκτασιν καὶ τὴν αὐτὴν ποσότητα κυκλοφορικῶν ἀναγκῶν, διότι ἐν κανονικῇ τοῦ ὅλου ἀποκαταστάσει τὰ διάφορα τῆς ἐπικρατείας τμήματα ὀφείλουσι ἀμοιβαίαν ἐπικουρίαν εἰς πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται, ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τούτοις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποταμίευσιν τῶν διὰ τὸ χρεωλυσίον ἀναγκαιῶν εἰσφορῶν τῶν ὁδῶν τῆς ἐπαρχιακῆς συγκοινωνίας (διόδια), τὸ ποσὸν αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὸ ὅλον ὀδικὸν σύμπλεγμα καὶ πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ κοινοῦ χρέους ἀνευ διακρίσεως τῶν κατ' ἐπαρχίας πληθυσμῶν ἢ τῶν κατ' ἐπαρχίας διὰ τοῦ φόρου ἢ τοῦ διοδίου εἰσπράξεων, καθόσον προέχει ἡ διαχειριστικὴ ἀνάγκη τῆς συμπράξεως ὄλων τῶν μερῶν τοῦ ἐν τοῖς διοδίοις προϊόντος καὶ πρέπει μάλιστα αἱ μᾶλλον προσοδοφόροι ὁδοὶ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν τῶν μᾶλλον ἀγόνων.

Μέχρι τίνος ἐποχῆς δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἀπόσβεσις τοῦ ὀδικοῦ τῶν ἐπαρχιῶν χρέους, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ποσότητος τῶν διοδίων, τὴν ὁποίαν ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ἕτερος ἐλάχιστος πόρος ἐκ τοῦ γενικοῦ τῆς ἐπικρατείας εἰσοδήματος. Ὑποθέτω ὅτι ἐντὸς 25 ἐτῶν

ἡ ἀπόσβεσις αὐτῆ συμπληροῦται, καὶ ὅτι ἐπαναλαμβάνεται τὸ δάνειον τῶν 17 ἑκατομμυρίων, ἂν ὄχι καὶ πλειόνων ἀπὸ τῆς μείζονος τοῦ τόπου οἰκονομικῆς ἐπιδόσεως, εἰς ἣν ἄγει ἡ πρώτη τῆς συγκοινωνίας ἀνάπτυξις. Τοιουτοτρόπως ἐντὸς τριακονταετίας δύναται νὰ προικισθῶσιν αἱ ἐπαρχίαι διὰ συστήματος ὀδικῆς συγκοινωνίας 4 000 σχεδὸν χιλιόμετρων, πρὸς τὰ ὁποῖα (ἀντὶ 10 χιλ. ὄρ. τὸ χιλιόμετρον) σταθερῶς ὀδηγοῦσι κεφάλαια τοιαύτης σημασίας, ὡς ἡ τῶν προεκτεθέντων: 22 000 000 + 17 000 000.

Βεβαίως ἡ ἰδέα αὐτῆ ἔχει τὰς δυσκολίας τῆς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ. Ἀνήκει ὅμως εἰς τὴν σφαῖραν τῶν πραγματικοτήτων καὶ ὅστις εἶναι συνήθης πρὸς ταύτας δὲν δύναται νὰ παρίδῃ τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀνά χειρας οἰκονομικοῦ συνδυασμοῦ. Ὅτι οὗτος εἶναι κατορθωτὸς οὐδεμία ἀμφιβολία. Ἐάν ἀπαιτῆται νομοθέτης ἵνα ὀργανίση καὶ διοικήσῃ ἵνα κινήσῃ, ἀπαραίτητος εἶναι ὁ τραπεζίτης καὶ ὁ ἐπιχειρηματίας ἵνα ἐκτελέσωσι. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ ἔργου ἀναφαίνεται ἡ μεγάλη τῆς χώρας συγκοινωνία, ἡ λεγομένη ἐθνικὴ, τῆς ὁποίας ἡ τελειότερα ἐμφάνισις ἀνήκει εἰς τὴν σιδηροδρομίαν, ἥτις ἀποβαίνει τὸ πλεῖστον ἐννοίας κενῆς καὶ ἐκδόσεως ἀμφιβόλου, ἐάν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ὀδηγῶσι πρὸς αὐτὴν αἱ ἐπαρχιακαὶ καὶ δημοτικαὶ ὁδοὶ τὴν κατὰ τὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα.

ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ.

Ὁ τίτλος τῆς προκειμένης μελέτης θὰ φανῇ ὅπως οὖν παράδοξος. Πῶς; Μετὰ τόσα διλιούνια τοῦ καθαρωτέρου ἐν Εὐρώπῃ μετάλλου, τὰ ὁποῖα ὁ ἐκπνέων Γαλλικὸς καισαρισμὸς προσήνεγκεν ἐσχάτως εἰς τὸν ἀναγεννώμενον Γερμανικόν, οἱ ὄνυχες τοῦ χαρτονομίσματος πάλιν ἐντὸς τῶν

σαρκῶν τῆς οἰκονομικῆς ἀνθρωπότητος! Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ὁ νέος νόμος τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (30 Ἀπριλίου 1874) δὲν ἐπενόησεν αὐτὸς τὸ χαρτονομίσημα, ἀλλ' εὐρῶν αὐτὸ καθιερωμένον μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς Ὁμοσπονδίας κρατῶν, μέχρι κυκλοφορίας 300 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ υἱοθέτησεν. Ὡς πρώτη μὲν κατ' αὐτὸν ἐποψίς παρίσταται ἡ συστηματοποίησις τῆς χαρτονομισματικῆς κυκλοφορίας, ὡς δευτέρα δὲ ὑπονοεῖται ἡ κατὰ τὰς περιστάσεις μεταβολὴ αὐτῆς εἰς δραστήριον αὐτοκρατορικὸν ὄπλον.

Ἀφῆρέθη οὕτως ἐκ τῆς κυριαρχικῆς τῶν ἰδιαιτέρων ἐπικρατειῶν ἐξουσίας τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως χαρτονομισμάτων καὶ μετεβιβάσθη εἰς τὴν κεντρικὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἀρχήν. Κατὰ τοῦτο προφανῶς ὠφελήθη ἡ καθολικὴ ἐν Γερμανίᾳ συναλλαγὴ, διότι ἐνῶ πρότερον ἔπρεπεν αὐτῇ νὰ μεταβάλλῃ χαρτονομίσματα ἐπὶ τῶν ὀρίων ἐκάστης ἐπικρατείας, τοῦ λοιποῦ τὸ αὐτοκρατορικὸν χαρτονομίσημα δὲν ἐπιγινώσκει ἄλλα ὄρια ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας. Καὶ οἱ κίνδυνοι δὲ τῆς παραποιήσεως τῶν χαρτονομισμάτων οὐσιωδῶς ἐντεῦθεν περιωρίσθησαν, διότι διαφέρει ἡ ποσότης τῆς ἐνθαρρύνσεως τοῦ ἐγκλήματος, ὅταν τοῦτο ἔχει ἐνώπιόν του εἴκοσι ἐπτὰ ἐπικρατειῶν χαρτονομίσματα, καὶ ὅταν ἔχει μιᾶς. Ἡ ἐποψίς αὐτῆ τοῦ κινδύνου εἶναι ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς, ἐάν κρίνωμεν ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ π. χ. καταδικῶν διὰ παραποιήσεις τραπεζικῶν γραμματίων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς τοῦ χαρτονομίσματος συγκεντρώσεως ἐξασφάλισιν κατὰ τῆς ἀπὸ τῶν ἰδιαιτέρων Γερμανικῶν κυβερνήσεων χαρτονομισματικῆς πλημμύρας, ἡ ἐποψίς αὐτῆ εἶναι σχετικὴ. Διότι τί σημαίνει ἂν ἀποφύγῃ τις τοὺς κατὰ μέρος μικροὺς σκοπέλους, συντριβῇ δὲ ἐπὶ τῆς ἐνώπιόν του ξηρᾶς; Ἡ κατάχρησις εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ χαρτονομίσματος ἀποτελεῖ πάντοτε τὸ βαρύτερον τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τραῦμα, τοῦ ὁποίου ἡ διηγεκῆς ἀπειλὴ ἀπὸ τῶν ἰδιαιτέρων κρατῶν εἰς

τὴν καθολικὴν αὐτοκρατορίαν μετατίθεται μὲν ἀλλὰ δὲν ἐξαφανίζεται. Ὅταν ἡ Γαλλία κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐξέδιδε τὸ ἐνιαῖον χαρτονομίσμα τῆς, δὲν εὗρεν ἄλλα ὄρια ἐκτὸς τῶν 51 διλιουνίων δραχμῶν! Γνωστὸν ὁμῶς εἶναι καὶ τὸ βάραθρον, ὅπερ τὰ κατέπειεν.

Ὁ Γερμανὸς νομοθέτης εἶναι ἐν πληρυστάτῃ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου φαινομένου συνειδήσει. Διὰ τοῦτο περιορίζει κατὰ κανόνα τὴν χαρτονομισματικὴν κυκλοφορίαν εἰς 168 ἑκατομ. δρ. εἰς ποσότητα δηλαδή, ἣτις ἀπέναντι τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (41 058 196 κάτοικοι τῷ 1871) εἶναι οὐσιωδῶς μικρά. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ συνυπολογισθῶσιν (ὡς θύρα τις κατὰ τὰς περιστάσεις ἐλαστικῆ) καὶ τινες περιπλέον μυριάδες ἑκατομμυρίων, προωρισμέναι ἵνα διευκολύνωσι τὴν κανονικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐν ταῖς διαφόροις ἐπικρατείαις κυκλοφορίας. Πρὸς τὸν διττὸν δὲ τοῦτον σκοπὸν θέλουσιν ἐκδοθῆ ἑνεργὰ καὶ διαθέσιμα, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοκρατορικὰ χαρτονομίσματα καὶ θέλουσι διανεμηθῆ πρὸς ἐκάστην ἐπικρατείαν τὰ μὲν πρῶτα ἀμέσως καὶ ἀναλόγως τοῦ ἐν ἔτει 1871 πληθυσμοῦ αὐτῆς, πρὸς ἀφαίρεσιν ἐκ τῆς κυκλοφορίας τῆς ἴσου ποσοῦ παλαιῶν χαρτονομισμάτων, τὰ δὲ δευτέρα κατόπιν μέχρι τῶν $\frac{2}{3}$ τῆς ἀπολειπομένης ἐν ἐκάστῃ ἐπικρατείᾳ ποσότητος τῶν χαρτονομισμάτων τούτων. Τοιοῦτοτρόπως ἐὰν ἐν τινι χώρᾳ ἡ μὲν παλαιὰ κυκλοφορία περιελάμβανεν 20 ἑκατομ. χαρτονομίσματος, ἡ δὲ πρώτη τῶν ἀνωτέρω διανομῶν παρέχει μόνον 11, ἔρχεται ἡ δευτέρα διανομὴ ἵνα δώσῃ ἕτερα 6. Ὅστε τὸ ὑπόλοιπον τῶν 3 ἑκατομ. εἶναι ὑπόχρεως ἡ χώρα νὰ ἀφαιρέσῃ ἐκ τῆς κυκλοφορίας δι' ἄλλων παρὰ τὸ νέον χαρτονομίσμα μέσων.

Ἐν γένει ἡ ἀντικατάστασις τῶν παλαιῶν χαρτονομισμάτων διὰ τῶν νέων καὶ ἡ ἐξόφλησις τοῦ ἐπὶ παραδείγματι ἀνωτέρω ὑπολοίπου αὐτῶν, ἀφῆθη εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν διαφόρων κυβερνήσεων ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου 1875, ἐπὶ προσδοκίᾳ ὅσον ἔνεστι ταχύτερου ἀποτελέσματος. Μετὰ τὴν δὲ 1ην Ἰανουαρίου 1876 τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα ἔτι εἰς κυ-

κλοφορίαν χαρτονομίσματα εἶναι δεκτὰ μόνον παρὰ τοῖς ταμείοις τῶν ἐνδιαφερομένων ἐπικρατειῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ διαθέσιμα αὐτοκρατορικὰ χαρτονομίσματα, πρέπει καὶ αὐτὰ, τὸ πολὺ μέχρι τοῦ 1889, νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῆς κυκλοφορίας, ὥστε νὰ μείνῃ οὕτως αὕτη καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὸ κανονικὸν ὄριον τῶν 168 ἑκατομ. δρ.

Ἡ ἐποψις τῆς ἐξαργυρώσεως τῶν αὐτοκρατορικῶν χαρτονομισμάτων δὲν εἶναι νεωτερισμὸς τοῦ Γερμανοῦ νομοθέτου. Ἐὰν οὗτος ὑπόσχηται τὴν ἐκ μέρους τοῦ κεντρικοῦ ταμείου τῆς αὐτοκρατορίας εἰς μέταλλον πληρωμὴν αὐτῶν ἅμα τῇ ἐμφανίσει, οἱ ἀπὸ τῶν ὀρίων τῆς χώρας κομιστὰι γνωρίζουσι τὴν μέχρι τοῦ κέντρου αὐτῆς ἀπόστασιν τόσον καλῶς, ὅσον καὶ τὴν ἱστορίαν ὄλων τῶν τοῦ εἶδους τούτου ὑποσχέσεων. Μήπως ὅλα τὰ χαρτονομίσματα δὲν παρέστησαν ὑπὸ τὸν τόκον τῆς ὀφειλῆς, ἐν Ἀγγλίᾳ π. χ. καὶ Βρασιλίᾳ, ἐθνικῆς τινος τραπέζης, ἐν Γαλλίᾳ δὲ, τῶν δημοσίων κτημάτων ὡς ὑποθήκη τις αὐτῶν; Ἐν τούτοις ἡ μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν κυκλοφορία ἀφῆθη πάντῃ ἐλευθέρα καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τελείως ἀπεμακρύνθη ἐκ τοῦ προκειμένου χαρτονομισματικοῦ μηχανισμοῦ. Σημεῖον ὅτι ὁ νομοθέτης ἀπέβλεψεν εἰς τὸν ὄγκον τοῦ κεντρικοῦ τῆς ὀμοσπονδίας θησαυροῦ καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ διαχεομένην πεποίθησιν. Ἐὰν δὲ πρὸς ταῦτα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν σμικρότητα τῶν ἀξιῶν, εἰς ἃς διηρέθησαν τὰ νέα γερμανικὰ χαρτονομίσματα (5 mark. 20 καὶ 50 = 7 δρ. 28 καὶ 70), δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ταχύτητος τῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν διασπορᾶς τῆς προκειμένης χαρτονομισματικῆς προμηθείας.

Τὸ ἀποτέλεσμα βεβαίως εἶναι μεμελετημένον. Ἐν τούτοις ἐὰν ὡς μέσον προσωρινὸν καὶ περιωρισμένον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὁ ἀνὰ χεῖρας συνδυασμὸς, ὡς πείραμα ὁμῶς περαιτέρω ἔτι διοικητικῆς ἀναπτύξεως ὁδηγεῖ μακρόθεν εἰς κατωφέρειαν, ἐνώπιον τοῦ κρηνοῦ τῆς ὁποίας ὀρρωδεῖ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη ἀπὸ μεγάλων παθημάτων ἱστορικῶν.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Ἄρθρ. 56 τοῦ Συντάγματος : « Ἡ Βουλὴ δὲν δύναται νὰ συζητήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ τι ἄνευ τῆς παρουσίας τοῦλάχιστον τοῦ ἡμίσεως καὶ ἑνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ ἄνευ ἀπολύτου πλειονοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν. » Ἡ μεταξὺ τῶν μελῶν ἐν γένει (ἀπαρτία) καὶ τῶν παρόντων μελῶν (ψηφίσις) ἀντιδιαστολὴ μαρτυρεῖ εἰς πάντα καλῆς πίστεως ἄνθρωπον τὴν *συντακτικὴν* ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔννοιαν, διότι ἀφορᾷ τὰς ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ ψήφους ὄλων τῶν ἐκλογικῶν τοῦ κράτους περιφερειῶν.

— Καὶ ὅμως ἀπὸ τῆς 19 μέχρι τῆς 28 τοῦ λήξαντος Μαρτίου, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἀποτελεῖται ἐξ 190 μελῶν, καὶ τὸ ἡμισυ αὐτῶν πλέον εἰς εἶναι 96, *ὀγδοήκοντα καὶ εἰς* βουλευταὶ (μετὰ 10 μὴ τοιούτων, καθ' ὃ οὐδέποτε γενομένων δεκτῶν ὑπὸ τοῦ σώματος ἐν νομίμῳ ἀπαρτία, τὸ ὄλον 91) ἀντεποιήθησαν ἔργα νομοθέτου ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἐκείνης τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ὤρισεν ἡ Ἑλλάς εἰς φύλαξιν τοῦ πολιτεύματός της.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς ἀντισυνταγματικῆς ταύτης συναθροίσεως οὐδὲν ἔχουσι κῦρος. Ὅταν καταδιωχθῇ ὁ φορολογούμενος πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους τῷ ἐπιβάλλουσιν αὐταί, ὁ μὲν δικαστὴς θὰ ζητήσῃ τὸν νόμον, οὗτος δὲ ὑπὸ 96 καὶ οὐχὶ 81 ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους κατασκευάζεται. Τοιαύτη ἐξέτασις ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τοῦ νόμου, ἀνήκει εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐξοχωτέραν ἐν τῷ συντάγματι λειτουργίαν αὐτῆς.

— Ἐννοῶ τὴν εἰλικρινῆ βίαν. Ἐχει τι σοβαρὸν, καὶ σώζει ἐπὶ τέλους μέρος τῆς τιμῆς τοῦ καταπιεζομένου. Ἀνάγκη δὲ καὶ θεοὶ πείθονται. Ἀλλὰ νὰ μεταχειρίζηται τις τὴν ἰσχύν του, ἵνα ἐκτελῇ πράξεις, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος τοῦ χωρίου πάρεδρος ἠθελεν ἀποστρέψῃ μετ' ἀκρίβειας τὸ πρόσωπον, μοὶ φαίνεται ἀνάξιον καὶ δι' ἐκείνον ὅστις τὸ τολμᾷ καὶ δι' ἐκείνον ὅστις τὸ ὑποφέρει. Οὐδέποτε θὰ συγχωρήσῃ ἡ Ἑλλάς τοιαύτην ταπεινώσιν, τοιοῦτον ἐμπαιγμόν.

— Προτιμῶ νὰ ἀντιγράψω τὰ χρονικὰ τῆς ἐν Κίνα χώρας τοῦ Αἰάγκ. Περὶ τὰ 362 π. Χ. ὁ σοφὸς Μένγκ-Τσέ ἐρωτᾷ τὸν ἄρχοντα αὐτῆς Ἀϊ-Ἰγκ: « Διαπερᾷ τις ἄλλον διὰ τοῦ ξίφους του καὶ ἔπειτα λέγει· ὄχι ἐγὼ, ἀλλὰ τὸ ξίφος μου! Νὰ φωνεύσῃ τις διὰ ροπάλου ἢ διὰ ξίφους, εὐρίσκεις εἰς τοῦτο διαφορὰν;—Ἀϊ-Ἰγκ. Δὲν ὑπάρχει διαφορὰ.—Μένγκ-Τσέ. Νὰ φωνεύσῃς αὐτὸν διὰ ξίφους ἢ διὰ κακῆς κυβερνήσεως, εὐρίσκεις διαφορὰν τινα;—Ἀϊ-Ἰγκ. Οὐδεμίαν εὐρίσκω διαφορὰν. »

Ἐν Ἀθήναις, 2 Ἀπριλίου 1875.